

Vattumannen

Hans Carling, mars 2014

Vattumannen	3
Kekrops	4
Deukalion	4
Aristaios	5
Havsgudar	5
Pegasus	6
Stadens grundande	6
Ganymedes	6
Utsnitt ur legenden S:t Göran och draken	11
Hedniska offer och riter till högre gudar	12
Björketorps-stenen.	12
Runstenen från Stentofte.	15
Den vänstra stjärnbilden	19
Gossekärlek	19
Vanskapta, sneda fötter.	20
Skugga, mörker.	21
Den äldste.	22
Kekrops forts.	22
Psalm 179.	24
Völuspá 27-29.....	25
Pegasus	28
Stjärnbilderna Hunden, Vargen och Hästtämjaren	28
Vattumannens stjärnbilder i folktron	29
Pilen	29
‘den Huvudlöse’	31
Stenbocken	32
Fanan, Vexillen	32
Nereus	32
Nereus, Triton som ‘den gamle’	34
Kekrops	35
Aristaios	40
Sångare	42
Sång på berg.	42
Aristaios	44

Aristaios som genom offer till Poseidon eller Zeus Ikmaios avvärdade hunddagarnas brännande hetta.....	45
Vattumannen som Ganymedes	50
Vattumannen som Poseidon	50
Vattumannen som Deukalion.....	50
Vattumannen som Triton.....	51
Tuta i lur på berg	51
Pegasus.....	52
Hästämjaren.....	54
Svanen.....	55
Skeppet Argo.....	56
Fiskarna.....	57
Linnet.....	58

Vattumannen

Vattumannens stjärnbild kallas i antika och moderna uppteckningar *Aquarius*. **Ordet** är avlett av latin *aqua* 'vatten' och är **etymologiskt** släkt med den nordiske havsguden *Ægir*. Denne var gift med *Rán*, vars namn kvarlever i Norden som *sjörån* 'kvinnlig havsgudomlighet'. I **Eddan** räknas deras talrika döttrar upp.

På ett liknande sätt har den grekiske guden *Poseidon* beskrivits som havets gud, och han och hans maka *Amphitrite* har en viktig plats i mytologin.

Vattumannens stjärnbild har jämförts med grekiske *Okeanos* vars talrika döttrar, påminnande om de många Ägesdöttrarna, omnämns i antika källor.

Bland de stjärnsagor som omtalas i samband med *Vattumannen* förtjänar några särskilt omnämnande.

Kekrops

Vattumannen har menats vara *Kekrops*, Athens förste konung. Denne saknade genealogi och gudomliga bördstal. Han hade orm-fötter eller orm-stjärt istället för ben.

Som staden Athens grundare var han lagstiftare, införde begravnings seder och regler för äktenskap så, att en man endast fick taga sig en hustru och han, *Kekrops*, införde i Athen för första gången folkräkning.

På hans tid fanns det ännu inget vin, varför man vid gudstjänsten drack vatten.

Deukalion

Som folkräkningens grundare fick *Kekrops* på visst sätt likhet med *Deukalion*, som också ansetts vara *Vattumannens* stjärnbild. Dennes **saga** är knuten till det, att gudarna hade dränkt hela jorden och människosläktet i en stormflod, såsom i **Gilgamesheposets** 11:e tavla. Detta var för människans laster ett gudomligt straff. Men *Deukalion* och hans maka *Pyrrha* överlevde stormfloden på ett berg, och blev ombudda att taga upp alla stenar, som de hittade och kasta dem bak axeln. Då de gjorde det, uppstod efter *Deukalion* män och efter *Pyrrha* kvinnor. *Deukalion* har sålunda samband med återuppståndelsen och han avbildas på **stjärnkartor** vadande i vatten.

En liknande saga som *Deukalions* gestaltas i **Indien** så, att guden *Manus* efter en översvämning blev stamfader till hela människosläktet. Av hans namn är det som människor kallas *man* och *människa*. Tidigare påpekades att **runan** **𐀀** 'man' bör förläggas till *Stenbocken* eller *Vattumannens* stjärnbilder. Den **tyske** guden *Mannus* blev enligt **Tacitus** fader till flera av de tyska stammarna och på så sätt jämförbar med den indiske *Manus* och den nordiske *Heimdal*. Den sistnämnde var stamfader till människosläktet enligt **Eddan** (*Rígs þúla*).

Aristaios

En annan *Vattuman* är den gamle **grekiske** åkerbruksguden *Aristaios*¹. Han var jägare, uppfostrad av *Cheiron*, undervisad av *muser* i läkekonst och spådom, hjordarnas väktare, kunde ystning, biodling, olivkultur, oljeberedning, beteskonst, får- och boskaps-skötsel. Han avbildas med bock på ryggen omgiven av får eller t.o.m. en krets av fiskar. På bilder syns han stundom också med vindruva, bi och get.

Som hjordarnas gud var han uppfinnare av herdesången. Han uppfann biodling, honungsberedning, trädplantering och ullspinning.

I konsten avbildas han med hatt, stövlar, hacka, som fåraherde med vädur på axlarna. Han har en hund som är omgiven av strålar, det är *Sirius* (Stora Hund).

Han anropas vid torka, pest och missväxt och giver regn. Vid *Hundstjärnans* uppgång rådde den största hettan och då tarvade man hans hjälp. Han har samband med *Hundstjärnan*.

Hans son var *Aktaion*, vars saga är, att han blev uppäten av sina egna hundar. *Aktaion* var en flitig jägare, och då han en dag ströfvade kring i skogen, fick han vid en källa se jaktens gudinna *Artemis/Diana* naken. Hon straffade honom genom att förvandla honom till en hjort. Då hans hundar fingo se hjorten, rev de, ovetande om händelsen, ihjäl sin egen herre.

Havsgudar

En annan antik havsgud som skymtar bakom *Vattumannen* är den grekiske guden *Pontos*.

Havsguden *Nereus* som också kallas 'den gamle havsguden'², grek. *Halios Geron* nämns däremot oftast såsom gående upp i *Stenbocken*. Hans döttrar, *Nereiderna* föras också därför till denna stjärnbild.

Havsguden *Triton*, som ibland har setts i *Kekrops* var överhuvudtaget att betrakta som en ursprunglig havsgud. Han kallades också den gamle och hans attribut var framför allt

¹ Ro I:547.

² Boll 277.

s n ä c k a n , i vilken han t r u m p e t a d e . Efter att världen har dränkts i en stormflod som endast skonat *Deukalion* och *Pyrrha*, skallar *Tritons trumpet* över vattnen, som därefter sjunka tillbaka och människosläktet å t e r u p p s t å r genom *Deukalion* och *Pyrrha*, som kasta sten efter axeln.

Pegasus

I *Vattumannen* uppgår också den bevingade hästen, *Pegasus*, som med sina hovar stampade i marken, varvid en k ä l l a spratt upp inför ögonen på några tillstädesvarande herdar. Denna källa blev *Hippokrene* 'hästkällan' som rann upp på berget *Helikon*.

Stadens grundande

En annan h ä s t är den som *Poseidon* förärade staden Athen. Stadens saga är f. övr. nära förbunden med *Vattumannen*, ty att *Athena* och *Poseidon* under konung *Kekrops* tid tävlade om, vem som kunde förläna staden den främsta gåvan. *Poseidon* dängde sin treudd i klippan, varvid en saltkälla bröt fram, medan *Athena*, som segrade, gav staden o l i v p l a n t a n , vars frukter sedan dess givit så många sitt levebröd. *Kekrops*, som bevittnade händelsen har indirekt givit staden ett minne, ty Athens grundande som firas i augusti är knutet till *Erichtonius*, *Kekrops* son, som liksom fadern hade o r m f ö t t e r . Denne *Erichtonius* ha astrologerna sett i *Kuskens* stjärnbild som motsvarar a u g u s t i .

Staden *Roms* grundande firades emellertid i slutet av april och motsvarar *Vattumannens* stjärnbild. Om *Roms* grundande skriver **Ovidius** närmare i *Fasti* under den 21 april.

Ganymedes

Ynglingen som blev upptagen till gudarna.

En mycket vanlig uttydning av *Vattumannen* är, att han är *Ganymedes*, *Zeus* munskänk. *Ganymedes* var ynglingen, ibland

kallad *Hebe*, u n g d o m e n s gud, som behagade *Zeus* så, att guden lyfte upp honom i *Olympen*, där han nu ses såsom *Vattumannen*. Han tjänar *Zeus* och bjuder guden ambrosia och nektar. Han rycktes upp i himlen av en örn, som ses i *Örnens stjärnbild*.

Som m u n s k ä n k m e d k a r identifieras också *Ganymedes* med *Nilens* käll-gud³.

Sagan äger en nordisk motsvarighet, i det att två barn, *Tjalve* och *Røskva* blev upptagna i himlen till att tjäna *Tor*. De följer alltid honom på hans färder.

I **folktron** har detta givit ett återsken i det, som berättas från Skåne⁴. På våren, 1 maj, var det fordom sed att offra ett barn. Seden levde kvar i modern tid, men mera oskyldigt gestaltad.

I **runstaven** ses mot den 6 maj ett *helgon stående i en gryta*. Det sägs vara *Johannes ante portam Latinam* 'Johannes framför latinska porten'. Aposteln *Johannes* sägs i **legendariet** ha blivit sjuden i olja och ha ljutit döden framför latinska porten. **Runstavsbeskrivningen** kallar honom 'Lille Hans'.

Den **kristna** reflexen av denna urgamla stjärnsaga om ynglingen, u n g d o m e n s gud, som blev uppryckt till Gud för att tjäna honom, ser man i 'Kristi himmelfärd', vars dag infaller tidigast den 2 maj.

Frågan är, var de efter månen rörliga festerna har sin motsvarighet i den fasta kalendern efter solståndet. Påsken kan som tidigast infalla den 21 mars, men kyrkan ansåg den 27 mars vara den dag, då påsken ursprungligen infallit. På samma sätt bör man räkna någon av dagarna efter Valborg (siste april - förste maj) som den ursprungliga 'Kristi Himmelfärd'. Dagens folkliga namn är 'Helge torsdag' och *Tor* är huvudpersonen i det drama, där *Tjalve* bryter till bockens märke och gör så, att *Tors* bock blir halt, varvid *Tor* vredgas så, att bonden av ren rädsla giver honom sina båda barn, *Tjalve* och *Røskva*, som bildligt talat blir upptagna i himlen, då de hädanefter alltid måste följa *Tor* som hans t j ä n a r e.⁵

Mönstret var, att bocken blev slaktad, sjuden, äten och, därefter, sedan *Tor* svängt hammaren över, hel igen, för att stå åter upp.

³ Ro I:1596.

⁴ Lloyd s. 124.

⁵ Snorre Edda, Gylfaginning 43, slutet.

Då *Kristus* som *Guds* son blir upptagen i himlen⁶ just denna dag, är det en reflex av den **hedniska sagan** om *Ganymedes*⁷ som blev upplyft av *Örnen* och **sagan** om *Tjalve*.

Valborgmäss var uttryckligen en fest för u n g d o m e n och f. övr. den enda fest som var vigd åt b a r n . Denna dag sprang de små 'valbårarna' kring med klockor och koskällor och förde oväsen⁸.

I **Tyskland**, Ilsenburg, trodde man att prinsessan Ilse skulle f a r a t i l l h i m l e n på Kristi himmelfärdsdag.⁹

Bilden av *Ganymedes*, *Vattumannen*, såsom varande i *Olympen* (på Olympens berg), där han bjuder *Zeus* ambrosia och nektar ur sin skål har givit nerslag i **kyrklig** tradition.

Då *Jesus* uppfor kunde han inte såsom *Ganymedes* bli *Guds* tjänare, då han själv var *Gud*. I stället låter man *Jesus* dricka av den himmelska mjölk som framrinner i *Vintergatan*¹⁰. Det heter i postillan, *Kristi himmelfärdsdag*, att *Jesus* i himlen dricker av *Marias* mjölk:¹¹

- Ty låt oss trösteliga till att bedja oss misskund och nåder av dessa trösten och hoppet säger oss sankt Bernardus i sin kännedom; Modern Jungfru Maria, hon ter sina helga spenar och bröst för sin välsignade son Jesus Kristus i himmelrike, som han sög och honom fostrade (=närde) i jordriket.”

Då *Jesus* uppfor till himlen befann sig lärjungarna med honom på *Oljeberget*, varifrån de sedan återvände till *Jerusalem*.¹²

I en postilla-text om *Kristi himmelfärdsdag* flyter b e r g e t ut till ett begrepp synonymt med himlen.¹³

- till den som uppfar till dygden från synden talar vår Herre sägande: 'Uppfar med mig till min arvedel i himmel rike och av allom dem som här beständigt uppfar i goda gärningars höjd för Guds ära, säger den heliga skrift, att de uppfor till Sions berg, som betecknar himmel rikets höjd med glädje och fröjd till vilket

⁶ *Då vart han upptagen i ena anderliga syn till himerikes och sitter å sins faders högra hand.* Svenska medeltidspostillor IV, 1 häfte, s. 46.

⁷ I Tyskland levde föreställningen kvar så att man om Kristi him. skulle äta fågelstek; Handw. IV:21.

⁸ Eskeröd 1970:50. Seden är från Dalarna.

⁹ Handw. IV:21.

¹⁰ *Vintergatan* komp. nr 15.

¹¹ Svenska medeltidspostillor IV, 1 häft. sid 47.

¹² Apg. 1:12

¹³ Svenska medeltidspostillor II, 1:a häft. sid. 107.

allsvåldige Gud värdigas oss med sin otaliga misskund upplyfta. Amen.”

Örnen som upplyfte *Ganymedes* till *Olympens* berg har givit ett återsken i **legendariet** den 13 maj, *Servatius*; ty han avbildas sovande med en örn flygande framför sig.¹⁴ Strax innan han dog kom en örn från himlen och skuggade för solen med sin ena vinge och fläktade på honom med den andra. Detta torde vara helgonets kändaste järtecken.

En känd **folkvisa** *Jungfru Maria och Jesus*¹⁵ handlar om Jesu födelse och Jesus i templet vid 12 års ålder (Lk. 2:42 f.). Visan är självdaterande både till *jul* och *1 maj*. I majvisan är Jesu födelse borttagen. Denna historia var väl alldeles för mycket kopplad till jul. I majvisan tillkommer istället några motiv där *Maria* går ner till *stranden* och letar efter *Jesus*. Här möter hon en gammal man vars namn är *Hallelya*¹⁶, som sett *Jesus* med spikar i händerna. Här knyter visan an till bibeltexten i samband med *Kristi himmelfärdsdag* som infaller i maj.

Denna folkvisa bör jämföras med Stjärnbilden *Vattumannen* som *Ganymedes* på så sätt, att man lagt in i folkvisan det enda förekommande bibelstället om *Jesu ungdom*, ty *Ganymedes* var ungdomen som blev uppryckt till *Zeus*.

Bibeltexten låter *Maria* söka efter *Jesus*, och då hon finner honom säger han¹⁷, att han var i templet, därför att, som det står i svenska **medeltidspostillor**:

- ‘Mig tillhör att vara i mins faders ärende.’ eller...
- ‘Mig tillhör att umgås med de ting som min fader tillhör.’

I Gustav Vasas bibel blev det:

- Visste ni icke, att uti de stycken som min Fader tillhör, bör jag vara¹⁸.

Dessa översättningar svara någorlunda väl upp mot det **grekiska** originalet.

¹⁴ Träsnitt från 1400-talet i ‘Der Heiligen Leben und Leiden, zweiter Band, Insel Verlag, Leipzig 1913:66 och 69.

¹⁵ Sveriges medeltida ballader, Bd. 2, s. 1 f.

¹⁶ Sid 12.

¹⁷ Lk. 2:49.

¹⁸ Det heter ‘bör jag vara’. Pers. pron. skall stå i nom. vid verbet *vara*. att **danskan** har *det er mig*, kommer av fornordiskans ‘þat em eg’, där 1:a pers. ändelse -m, har limmats fast vid *eg* ‘jag’ till ett *maj*. Fnord. *þat em eg* har i danskan uttalats ‘de em aj’ vilket senare stavats ‘det er mig’. Av detta kommer engelskans *It’s me* ‘det är jag’. ty. ‘*Ich bin es*’ stämmer med svenskan.

- οὐκ ἤδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ εἶναί με.

På liknande sätt är **Vulgatan** översatt.

- nesciebatis quia in his quae Patris mei sunt, oportet me esse?

Silverbibeln är översatt ord för ord från det grekiska originalet och frågan är väl hur mycket de gamla goterna begrep av detta bibelställe.

- *niu wissededub þatei in þaim attins meinis skulda wisan?*

En del biblar innehålla en r u m s l i g översättning, så att Jesus säger sig vilja vara 'hos sin fader', 'där fadern bor' eller som i den gäliska bibeln 'i min faders hus'¹⁹.

- nach robh fhios agaibh gu'm bu chòir dhomsa bhi ann an tigh m' Athar?

Dessa senare översättningar²⁰ är inte helt rätt, utan har snarast en **folklig**, hednisk förlaga i ty att *Ganymedes/Tjalve* kom upp till överguden i rumslig mening:

I **folkvisan Jungfru Maria och Jesus broderas** nämligen bibelstället **ut** till att *Jesus* säger:

- 'I himmelen skall jag bygga min stol', eller 'där skall jag sitta Gud näst', eller 'i himlen skall jag ha min gång, - min spatser-gång'.

Han säger:

- Himmel och jord skall höra mig till'.
- I himlen hos min fader skall jag ha mitt bröd'.
- Jag sitter på Guds högra hand.'
- I himlen skall jag vara när min fader allra mest.'
- där har vi änglasång.'
- I himlen lider man alls ingen nöd.'

S ö k a n d e t efter barnet i folkvisan bär en tragisk underton, såvida man kopplar ihop det med uppgifterna om att hedningarna i maj offrade ett barn²¹.

Folkvisans Maria söker på s t r a n d e n och träffar här den g a m l e , vars namn är *Halleluja*. Detta bör jämföras med att *Vattumannen* kunde vara h a v s g u d e n *Nereus* som kallades 'den gamle'; *Halios Geron*. Havsgudens namn *Halios* i jämförelse med folkvisans *Halleluja* låter förstå att **folkvisan** har **grekiskt** ursprung.

Stora likheter med motivet, b a r n s o m o f f r a s har **legendariets** saga om *S:t Göran och draken*, vars dag är den 23

¹⁹ Lk. 2:49, Tiomnadh nuadh, Glaschu 1952.

²⁰ Vartill hör svenska 1900-talsöversättningar.

²¹ Lloyd, s. 124.

april, *Georgius*. Det sägs i myten, att barnen offrades till draken och huru kungens egen dotter genom lottdragning till slut blev utsedd att bli drakens nästa offer:

Utsnitt ur legenden S:t Görän och draken.

Alltså kastade man lott om vilken man eller kvinna som skulle ges åt draken, och ingen kunde undgå sitt öde. Då nu nästan alla söner och döttrar i staden var offrade, hände det sig, att lotten föll på konungadottern, så att hon nu skulle varda åt draken utlämnad. Då vart konungen sorgsen och sade:

- Tag mitt gull och silver och mitt halva kungarike, men lämna min dotter i fred, så att hon slipper dö så såra. Då vredgades folket och sade:

- Konung, du har själv givit lagen. Vi måste alla mista våra barn²², men du vill behålla ditt. Så att du för hennes vidkommande inte följer lagen, som du stiftat. Följer du inte lagen, så bränner vi ned dig och ditt hus. Då konungen varnade deras allvar, började han klaga för sin dotter:

- Ve mig, mitt barn, vad skall jag göra med dig, vad skall jag säga? Ack aldrig kommer jag på ditt bröllop!

Och till folket sade han:

- Jag ber Eder, låt henne vara hos mig i åtta dagar, att jag må beklaga mig.

Det tillät de honom, men på åttonde dagen kom folket till gården och skrek i vrede:

- Varför ödelägger du ditt land för din dotters skull. Ty nu måste vi alla dö av drakens etter och andedräkt. Då såg konungen att han inte förmådde frälsa sin dotter, och lät sätta på henne konungsliga kläder, omfamnade henne och sade i tårar:

- O ve, kära dotter, jag trodde, att du skulle föda kungabarn, men nu blir du slukad av draken! Jag ville till ditt bröllop bjuda de ädlaste jarlar, pryda borgen med pärlor, låta höra pukor och lurar; nu går du bort för att ätas av draken.

Och han kysste henne och ropade:

- Oh dotter, jag hade hellre dött för dig, än att mista dig sålunda. Då föll hon ned för faderns fötter och bad om välsignelse, vilken han under tårar gav henne, och hon gjordes redo att gå till stranden. Då

²² Jfr längre ned sagan om *Ganymedes* den 1 maj.

kom St. Georg där fram ridandes och han såg henne i tårar och sporde vad henne vidkom ? Hon svarade o.s.v.

Det är svårt att undvika att här införa vad som står på **två runstenar** från *Blekinge* om dessa saker och vad *Olaus Magnus* säger om liknande ting.

Hedniska offer och riter till högre gudar

Hedniska riter finns bevarade i stor mängd från Indien och i någon mån från det antika Grekland och Rom, men knappast alls från den germanska världen. Att de båda runstenarna från Blekinge beskriver ett offer måste betraktas som en raritet.

Björketorps-stenen.

Denna sten står i skärningspunkten mellan gårdarna *Listerby*, *Björketorp* och *Leråkra*. Stenen är 4 m. hög och bildar samman med två andra jämnhöga stenar ett ståtligt monument.

Arkeologerna har grävt på stället utan att finna något som visar, att där skulle ha varit en grav eller dylikt.

Runinskriften lyder:

hAidRrunoronu
fAlAhAkhAiderAg
inArunARArAgeu
hAerAmAlAusR
utiArwelAdAude
sArpAtbArutR
upArAbAsbA

Inskriptionen, tagen ord för ord:

hAidRruno 'Heidrun'; get som enligt myten står på *Valhalls* tak och betar av lövet i världsträdets grenar. Från getens fyra spenar rinner det rusdrycker rakt ner i karen i guda-hallen²³. Ordets böjning *-runo* pekar på att det står i genitiv eller annat oblikt kasus.

ronu 'av getter' gen. plur. av ett ord som anses vara utdött i svenska, motsvarande det samiska lånordet *rotnú* 'renko'. Ordets

²³ Ohlmarks 1983:143.

maskulina motsvarighet finns kvar i det dialektala *råne* m. ‘fargalt’; isl. *runi* ‘bock’²⁴.

fAlAhAk; av de tre A-na i ordet är förmodligen ett eller två protetiska. Germ. **flaha* < ie. **plāk*> isl. *flá* ‘flå, draga av huden’, svaga verbet urnord. **flaha* ‘jag flår’. *-k* är ett suffigerat pron. 1:a pers. sing ‘jag’.

hAide, namn på inskriftens get; jfr. fnord. *Heiðrn*, Valhalls get.

rAginA ‘raggen’; fsv. *rag* f. ‘getragg’, ack. sing. f. med suffigerad bestämd artikel *-ina* på det fornnordiska sättet

runAR ‘getens’;

Ar ‘tidigt’, isl. *ár* ‘tidigt’.

Ageu ‘med kniven, eggen’, instrumental dativ av urnord. **azju* ‘egg’; fnord. *egg* f. (dat. *eggju*).

hAerAmAlAusR ‘harmlös’, no. *harmlaus* ‘lugn, fri från sorg’, sv. *harmlös* (ev. lånord fr. tyskan) ‘oskyldig, menlös’; jfr. fnord. *hermd* f. ‘förbittring’.

uti ‘må märka, varsna’ konjunktiv av ett verb motsvarande isl. *yta* ‘utdela, skänka’; dan. *yde* ‘varsna, märka, få syn på’.

Ar ‘tidigt’.

welAdAude ‘döden genom kokning’; jfr. isl. *vella*, fsv. *välla* ‘koka’ och isl. *dauð*, fsv. *döþe* m. ‘död’.

sAr ‘den som’. Demonstrativpronomen mask. sing. isl. *sá* som sammansmält med relativpronomenet *er* > isl. *sás* ‘den som’.

þAt ‘det’, pron. dem. ~ isl. *þat* ‘det’; fsv. *þät*, *þat* ‘det’.

bArutR ‘bryter’, fnord. *brytr* ‘han bryter’.

upArAbAsbA ‘olycksspådom’. Jfr. fnord. adj. *óþarf* ‘onyttig, skadlig’ och fnord. *spá* ‘spådom’.

Inskriptionen torde då ö v e r s ä t t a s så:

Heidrun (geten), bland getter, flår jag raggen utav, tidigt, med eggen. Den menlöse (barnet) må märka snart döden genom kokning. Den som det bryter. Olycksspådom! (Varning!).

Med detta är dock översättningen inte alldeles klar. Man frågar sig vad som menas med ‘den som bryter’? Är det så att det talas om en bruten ed eller handlar det om något annat brott, t ex ett brutet ben eller liknande. Man läser ur **Snorres Edda**, *Gylfaginning* 43,

²⁴ Jóhannesson 1956:65.

följande stycke om huru barnen *Tjalve och Røskva* blev upptagna till Tor för att tjäna honom:

★

¶ Då mälte Tredje: Det är nu uppenbart att han vill höra dessa tidender, fastän vi inte tycker att det är vackert att förtälja. Detta börjar nu med att Åku-Tor färdades med sina bockar och sin vagn, och med honom följde den asen som heter Loke. I kvällningen kommer de till en bonde och får stanna över natten där. Och på kvällen tog Tor sina bockar och slaktade dem bägge. Sedan blev de flådda och lagda i en kittel. Men när det var färdigkokt, satte sig Tor och hans sällskap att äta kvällsvard. Tor bjöd bonden och hans hustru och deras barn att äta med sig; bondens son hette Tjalve och dottern Røskva. Tor lade bockskinnen mellan elden och dörren och sade att bonden och hans husfolk skulle kasta benen på bockhudarna. Tjalve, bondens son, behöll ett av bockens lårben och spräckte det med kniven för att komma åt märgen. Tor stannade där över natten, men i ottan före dagningen steg han upp och klädde sig, tog hammaren Mjölner och svingade den och läste över bockhudarna. Bockarna stod upp, men den ena var halt på ena bakfoten. Det såg Tor, och han sade att bonden eller hans folk hade farit illa med bockens ben; han förstod att lårbenet var bräckt. Det behöver inte ordas mycket om detta - envar kan inse hur rädd bonden blev, när han såg hur Tor drog ner ögonbrynen över ögonen; men det lilla han såg av ögonen, gjorde att han trodde att han skulle falla omkull bara för blicken. Tor knöt händerna om hammarskaftet, så att knogarna vitnade, men bonden och allt hans husfolk gjorde som vån var: de ropade högt och bad om fred och bjöd i bot allt vad de ägde. Men då han såg deras skräck, gav sig vreden och han lugnade sig och tog av dem i förlikning deras barn, Tjalve och Røskva, och de blev då hans tjänstehjon, och de följde honom sedan för jämnan.

★

Runinskriftens 'den som bryter' skulle kunna syfta på att den som bryter av den, såsom offer, slaktade bockens ben, får som i Snorres Edda följa guden, d.v.s. ljuta en jordisk död.

På samma sätt som *Tjalve* och *Røskva* blev enligt den grekiska sagan *Ganymedes*, den sköna *yngligen* upptagen till *Zeus* i *Olympen* för att där t j ä n a som gudens munskänk.

Frågan om de gamla hedningarna hade människo-offer eller ej, bör besvaras med hänsyn till den antika sagan och berättelsen i Eddan. En sak är om de verkligen hade offer av barn eller om det bara var så, att deras myter omtalade, att detta hade skett. I sista fallet är det ju lika oskyldigt som då bokhandlaren säljer sagoböcker²⁵ där barn dödas osv. **Snorre** antyder dock i berättelsen ovan att historien om *Tjalve* kanske inte var så snygg. Han skriver:

Då mälte Tredje: Det är nu uppenbart, att han vill höra dessa tidender, fastän vi inte tycker, att det är vackert att förtälja.

L. Lloyd, folklivsskildraren omtalar i sin bok²⁶ följande om människooffer:

...de synas också varit förenade med en offerfest åt gudarna, ty i det 16:de seklet fanns ännu en tradition i Oxie härad i Skåne, att ”i gamla tiden folket hade för sed, att på första vårdagarna offra ett levande barn på en stenhög, och dansa omkring denna hela långa natten, vid ljud av pipor och basuner.”

Om **Björketorpstenen** innehåller något av detta, och om det varit en verklighet, så får man nog förmoda att de barn som bjöds att äta av den slaktade bockens kött sorgfälligt undvek, att som *Tjalve*, bryta in till mörgen, då de eljest skulle tvingas följa guden och dö i jordisk mening. Å andra sidan vet man med säkerhet, att folk verkligen har trott på de hedniska gudarna, så kanske det i själva verket ansågs vara en stor ära, att på detta sätt få bli upptagen till *Tor*, för att liksom den grekiske *Ganymedes* vinna odödlighet och få tjäna i gudarnas sal.

Runstenen från Stentofte.

Runstenen i *Stentofte* upptäcktes 1820. Den låg då med runorna ned, omgiven av fem skarpkantade stenar på en äng, kallad *Stentofte* tillhörande *Sölvesborgs* slott. Stenen restes, då den hade fallit över ända, men flyttades 1864 till *Sölvesborgs* kyrka, där den nu står i vapenhuset²⁷.

Första delen av inskriften lyder:

²⁵ Grimm I nr 22, Wie die Kinder Schlachtens miteinander gespielt haben.

²⁶ L. Lloyd, Svenska allmogens plägsder, s. 124 f.

²⁷ Grønvik 1996:155.

*niu**hAborumR*
*niu**hagestumR*
hApuwolAfRgAf
hAriwolAfRmAxusnuhxe

Stenens andra del lyder:

hideRrunonofelAhekAhederAginoronoR
herAmAlAsARArAgeuwelAdudsApAtbAriutiþ

Inskriptionens enskilda ord bli så:

niu ‘nio’, fnord. *niu* ‘nio’.
hAborumR ‘med (nio) bockar’, instrumental dativ plur. ~ urnord.
**haþraz* > fnord. *hafr* m. ‘bock’ dat. pl. *høfrum*.
niu
hagestumR ‘de raskaste’ av urnord. adj. **hazaz* > fnord. *hagr*
‘flink, rask hurtig’, adj. superlativ, dat. plur.
hApuwolAfR ‘Haduwolafir’; namn som är sammansatt av urnord.
**hapu* ‘kamp’ och **wulfaz* ‘ulv, varg’. Namnet står här i nominativ
och visar synkop.
gAf ‘gav’; pret. 3:e pers. sing av urnord. **geban* > fnord. *gefa*
‘giva’.
hAriwolAfR ‘Hariwolafir’; namn i nominativ med betydelsen
urnord. **hari* ‘här’ och **wulfaz* ‘ulv’.
mAxusnuhxe

hideR ‘Hed-’, getens namn.
runono ‘av alla getter’ artens genitiv av urnord. **runō* gen. plur.
**runōnō*.
felAhek ‘flår jag’ 1:a pers. sing. pres. av urnord. **flehan* > fnord.
flá = sv. flå.
A ‘på’, prep. fnord. *á* ‘på’.
hede ‘Heidi’, djurets namn i dativ.
rAgiño ‘raggen’; ~ fsv. *rag* f. ‘ragg’ + best. art. i ack. fem., urnord.
**enu* > fnord. *-ina*.
ronoR ‘getens’. Gen. av urnord. *runō* f. ‘ko’; jfr. samiska *rotnú*
‘renko’.

herAmAlAsAR 'harmlös'.

Ar 'arla, tidigt' ~ fnord. *ár* 'tidig'.

Ageu 'med eggen', dat. av urnord. **a₃ju*, jfr. samiska lånordet *ái'vu* 'egg'.

welAdud 'döden genom att kokas'. Ordet är sammansatt av ord motsv. fnord. *vella* 'koka' och *daubr* m. 'död'.

sA 'han, den där' dem. pron. mask. sing. isl. *sá*.

þAt 'det'

bAriutip 'bryter', 3:e pers. sing. pres. ind. av urnord. **briutan* 'bryta'. Got. **briutip* 'han bryter'.

Denna inskrift är så lik **Björketorps-stenen** att man kan säga att dessa båda runinskriftioner är som bilingver, d.v.s. den ena, den yngre, Björketorps-stenen är en översättning av den äldre, **Stentofte-stenen**. Jämförelsen mellan de båda stenarna visar en språklig utveckling som skulle kunna karakteriseras som från urnordiska till fornnordiska ty,

1) Det starka verbet 3:e pers. sing. pres. ind. Stentofte *briutip* > Björketorpsstenen *barutr* visar utvecklingen från urnordiskan fram till de fornnordiska ändelserna med sina *-r* i 2:a och 3:e person.

2) I ordet för ragg, ack. sing. fem. Stentofte *ragino* som motsvarar vad det skulle bli på urnordiska kan man följa utvecklingen över till Björketorpsstenens *ragina* = fsv. **ragina*.

3) Man finner också en trestavig genitiv plural i *runono* som visar på en feminin *ōn-stam*. Jfr. got. *tuggōnô* 'tungornas'. **Björketorpsstenens** **rona* motsvarar utvecklingen fram till fornnordiskans tvåstaviga gen. plur., ex fnord. *kona* 'kvinna', gen. plur. *kvenna*.

Inskriften, uppdelad i ord skulle då lyda:

niu hAborumR niu hagestumR hAþuwolAfR gAf

hAriwolAfRmAxusnuhxe

Översättningen skulle lyda:

'Med nio getter, nio allra raskaste gav HaduwulafR ...(sitt offer?)'

hideR runono felAhekA hede rAgino ronoR

herAmAlAsAR Ar Ageu welAdud sA þAt bAriutip

Översatt:

(På) geten bland getter flår jag av getens ragg, arla, med kniven. Den harmlöse (barnet) som må bryta det, skall undfå döden genom kokning (sjudas levande).

Runinskriptionens nio getter kan belysas med hänvisning till vad **Olaus Magnus** skrev om liknande ting (3:e bok, 7:e kap.)

¶ Vid götarnas offer i forntiden var, såsom det berättas i [Johannes Magni] *Historia Sueonum Gothorumque* (bok 1, kap. 12) iakttagandet av nio-talet särdeles allmänt, möjligen på grund därav att den Pythagoreiska filosofin (vilken de inhämtat av Zamolxis och Diceneus) lär, att man i allt bör föredraga udda tal. Och ehuruval de varje vecka och dagligen gav sina gudar den högsta dyrkan, bragte de dem särskilt var nionde månad en högtidligare vördnad, varvid de ägnade nio dagar åt, att med vederbörliga ceremonier och stor andakt fullgöra offren. På var och en av dessa dagar offrade de nio slags levande varelser, till vilka även lades människo-offer. Men efter de nio dagarnas slut drog de under största tillslutning från hela riket till det förutnämnda templet i Uppsala, varvid traktens inbyggare även mangrant kom tillstädes, och där slaktades till gudarnas ära offerdjuren vid ett altare under en festperiod av nio dagar och i det antal som förut nämnts. Den människa, åter, som genom lottning utsågs till att offras sänktes levande ned i den källa som välldes fram vid offerstället: om han därvid lätt gav upp sin anda, förklarades offret av prästerna för lyckosamt. Därpå upptogs han omedelbart och fördes till den närbelägna offerlunden, som de ansåg för helig, och upphängdes där, varefter de förklarade, att han blivit upptagen bland gudarna. På grund härav ansåg sig var och en viss om salighet som genom ett sådant offer fick lämna jordelivet. Det hände någon gång, att t.o.m. konungar på liknande sätt utlottades och offrades. Och emedan en sådan offergård ansågs särdeles lyckobringande för riket, ledsagade hela menigheten under de livligaste ömsesidiga lyckönskningar ett så upphöjt slaktoffer till döden. De hade nämligen den övertygelsen, att de som avlidit under sådana förhållanden visst ej dog, utan att både dessa och de själva fått sig odödlighet beskärdd.”

Den vänstra stjärnbilden

Det finns anledning att här skjuta in några synpunkter från den **jämförande språkforskningen**. Man kan jämföra namnen på *Vattumannens* stjärnbild med ord för *vänster* i skilda indoeuropeiska språk.

Folktrons föreställning om orientering och väderstreck har en gång varit färgad av dess världsbild. Man bör därför söka förklaringar till ord som uttrycker dylika rumsliga ting på stjärnhimlen.

Liksom fallet är, då man skall förklara bokstävers och runors namn, bör man isolera ett visst område på himlen, repetera de myter som ha avseende därpå, och söka efter nyckelord eller motiv som kan ge en godtagbar förklaring.

Om man sitter vänd mot öster, har man vissa stjärnor rakt fram, andra till höger eller vänster. Öster är enligt tidigare utläggningar att sätta till Jungfruns eller Vågens stjärnbilder. *Norr och vänster* bli då *Stenbocken* och *Vattumannen*. *Höger och söder* - *Tvillingarna* och *Kräftan*, och man bör söka förklaringen till vissa ord efter dessa linjer.

Norr är kommet av ett **indoeuropeiskt** ord **ner* som i havsguden *Nereus*. Denne går upp i *Stenbocken* och *Vattumannen*.

Vattumannens stjärnbild har gett de flesta ord för *vänster* på indoeuropeiskt språk och man bör försiktigtvis repetera innehållet i de kändaste sägnerna kring denna stjärnbild. De rör sig kring några få motiv.

Gossekärlek

Motivet är att en gud upptänds av kärlek till en mänsklig yngling, som för sin skönhet och ungdoms skuld rövas upp i himlen till ett odödligt liv bland gudar. Gossen eller rövaren har gett namn åt ord för *vänster* (= *norr*).

Så rövade *Zeus* genom sin örn upp *Ganymedes*, ynglingen till att vara hans tjänare. Inte mindre berömd är **sagan** om huru *Zeus*²⁸ eller *Laios* rövade den vackre gossen *Crysippos*.

Laios återfinner man i det **grekiska** ordet för 'vänster'; *laios*.

²⁸ Ro. VI:587.

En liknande saga berättas om *Eos*, morgonrodnaden, ty hon rövade den undersköna gossen *Kleitos* till att uppstiga till de odödliga. Denne *Kleitos* återfinnes i en **germansk** motsvarighet i gotiskans ord för 'vänster' *Hleiduma* ie. **kleitumu* > urnord. **Hlīðumu* > *fnord.* > **hlȳðm* > sv. dial. *löm, lömt*, 'norrsken, skugga'²⁹. Man jämför med detta ord **iriskans** *clé*, 'vänster', gäliska *cli* 'vänster'.³⁰

I **Eddan** är det framför allt *Loke* som hängiver sig åt o n a t u r l i g o t u k t³¹ och historien om hur *Asgård* byggdes hör till stjärnbilden *Vattumannen*, där *Loke* förvandlar sig till m ä r r och får barn med jättens häst.

Man bör jämföra Lokes andra namn *Lopt* med 'vänster' i **engelskan** *left, luft*.

Till det bör man lägga att *Loke* var isl. *læ-viss* 'kunnig i svek'. Detta ord **isländska** *læ* 'skada' bör föras till en rot germ. **laiwa-*³² och jämföras med grek. *Laios* 'vänster'. Många se i ordet *Laios* ett uttryck för fräck veklighet.³³

Vanskapta, sneda fötter.

Laios var fader till *Oidipus* och därmed är man över på ett motiv, som är tungt vägande under *Vattumannen* och att denna stjärnbild är *Nereus*, vars namn går tillbaka på en **rot** ie. **ner-* som finns i ordet > **germ.** sv. *norr* och 'den gamle havsguden med fiskstjärter eller orm fötter'.

Laios son, *Oidipus*, vars namn betyder 'svullen fot', hade från barnsben ofärdiga fötter som voro genomstungna. Han sattes ut att dö, p.g.a. en olycklig spådom, att han skulle komma att döda sin egen fader, vilket också blev fallet. Han äktade, själv ovetande, sin moder och stack, då detta allt blev honom veterligt, ut sina ögon, i den tragiska sagan om *Oidipus*.

Grek. *Laios* 'vänster' har en indoeuropeisk motsvarighet i **latin.** *laevus* 'vänster' och **slav. polska** *lewy* 'vänster'. **Svenska** dialekter

²⁹ Rietz, dial. 410-11.

³⁰ MacBain, et. dict. 1911, reprint. 1982, s. 87.

³¹ Lokasenna 33.

³² Jóh. et. 729.

³³ Ro. II:1802.

erbjuda några jämförbara former; *lätta*, f. 'vänstra handen', *lätthänd*, adj. 'vänsterhänd'.³⁴

Gudens eller sagogestaltens ofärdiga fötter har givit namn åt 'vänster' i **tyska** ordet *link* 'vänster, vilket bör jämföras med **svenska** *linka* 'halta'.³⁵

De **balto-slaviska** orden för 'vänster' har också en bibetydelse 'sned, vanskap'.³⁶

Grekiskan hade ett annat ord för vänster; *skaios* med en bibetydelse 'ogynnsam, tafatt, oskicklig, missbildad', som i sammansättningar betyder 'handla orätt, bedraga'.³⁶ Man jämför också med **grek.** *skaios* **svenska** ordet *skev*.³⁷ Några **svenska** dialektala former visa ordets **indoeuropeiska** ursprung; *skeva* 'gå på sned', *skajva*, f. 'vänstra handen', *skjav-händ*, adj. 'vänsterhänd'.³⁸

Utan s-mobile, till samma rot.³⁹ Svensk dial. *kaja*, f. 'vänstra handen', *kaj-händ*, adj. 'vänsterhänd', *kjäv*, v. 'gå snett på skor'.

Skaios var såsom son till *Hippokoon*⁴⁰ bror till *Neleus* som också var son till *Hippokoon*⁴¹ eller, ännu vanligare, son till *Poseidon*.

Neleus som hörde till gudavärlden kunde avbildas med *missbildad fot*.⁴²

Skugga, mörker.

Ordets, **grek.** *skaios*, **indoeuropeiska** **ålder** bestyrks av jämförelsen med **latin** *scaevus* 'vänster'. **Grek.** *Skaios* betyder också 'skuggig'⁴³ och bör i denna betydelse jämföras med **germanska**, **svenska** *vänster* som i sin tur bör jämföras med **medelhögtyska** *vinster*, **tyska** *finster* 'mörker'. **Gotiska** *hleiduma* 'vänster' jämfördes ovan med **sv. dial.** *lömt* 'skugga' *ljöm* 'norrskan'⁴⁴ < **urnord.** **hlǫdumu*. I de nordiska dialekterna har ett intervokaliskt -

³⁴ Rietz, s. 422a.

³⁵ Buck, dict. 12.42 'levt'.

³⁶ Frisk, Et. Bd. II:714.

³⁷ Hellquist *skev*.

³⁸ Rietz, 576a.

³⁹ Rietz, 301b.

⁴⁰ Ro I:2678.

⁴¹ Ro. III:104.

⁴² Ro. III:105.

⁴³ Ovanligt, Frisk et. II:731.

⁴⁴ Rietz, s. 410b.

b- haft svårt att hålla sig kvar såsom i *ljöm* eller också har det skett en metates som i *lömt*.

Den äldste.

Vattumannen som 'den gamle havsguden', grek. *Halios geron*, latin *Senex Æquorius* återfinns man i ordet lat. *sinister* 'vänster'⁴⁵ som **etymologiskt** bör föras till en rot för gammal **sen-*, jämförbart med gotiska *sinista* 'äldst'⁴⁶ m.m.

Slutligen bör *Vattumannen* som den grekiske åkerbruksguden *Aristaios* igenkännas i **grekiska** *aristeros* 'vänster'.

Kekrops forts.

Huru *Kekrops* som *Athens* grundare och förste konung gestaltades ser man i flera jämförbara seder och berättelser.

Eddans *Asgård*, som byggdes av en jätte, äger en tidsangivelse. Borgen skulle vara färdig till sommaren och sommaren räknades börja någon gång mellan den 14 april (isl. *sumarmál*, eller *första sommardag*) och 1 maj. Jätten som bygger *Asgård* äger samband med *Poseidon* och i **folktron** finns sagan om jätten som byggde en kyrka i flera sägner, såsom i **Mickels** saga; 'Jätten som byggde Rydaholms kyrka', vilken är av nästan samma typ som sägnen om hur Jätten *Finn* byggde *Lunds domkyrka*.

Namnet *Finn* som återkommer i liknande **sägner** på andra ställen bör jämföras med *Vattumannens* ordningstal i zodiaken räknat från *Vågen*. Den är den femte stjärnbilden och *maj* är den femte månaden. Den femte stjärnbilden, då man följer fullmånen i ett 8000 år gammalt system och 'ett' är *Vågen*. Ett liknande system lever i **Indien**,⁴⁷ där man dock har följt *precessionen*, så att

⁴⁵ Walde, Lat. Et. 1910, sid. 716, *sinister*.

⁴⁶ -i- i got. *sinista* 'äldst' är för att ie. kort -e- > got. -i-.

⁴⁷ *krttika* 'oktober-november'. *Krttikī* 'the night of full moon in the month Krttika; the day on which the moon stands in the constellation *kr̥ittika* (=Plejaderna), Monier-Williams †, Sanskrit Dict. 1993:275. I ett år som börjar vid jul med solen i Väduren och fullmånen i *Vågen* kommer Plejaderna att motsvara slutet av juli,

Plejadernas månad inte infaller i *fruntimmersveckan* i juli, utan i *november*⁴⁸.

Byggmästaren heter *Finn* i Lund och på Själland och hans namn bör **etymologiseras** på samma sätt som siffran *fem* gotiska *finf*, ie. **penque* och jämföras med havsguden *Pontos* till en liknande rot **pe/onque* och såsom ett ursprungligt namn på *Vattumannens* stjärnbild. Ja, själva festen i maj- juni, *pingst*, av grekiska *pentekoste*, bär troligen *stjärnbildens* ursprungliga namn i **penque* såsom namn på stjärnbilden/havsguden *Pontos*, numera *Vattumannen*.

På **finska** heter 'fem' *viisi*, vilket likaså bör vara ett namn på *Vattumannen*, då vatten heter finska *vesi*, ungerska *vis*. I *Vattumannen* uppgår också stjärnbilden '*Vattnet*', närmast den ström som faller ur *Vattumannens kruka*.

Även *Kekrops*, Athens grundare bär yttre tecken till att vara *Vattuman*, då han avbildas med *orm-fötter* eller ännu mer med *fiskstjärt*, såsom *tritonen*.

Dessa orm-fötter kommer igen i **folktrons** *källdrickning* om *Valborg*. *Kekrops* regrade innan man kände till vinet och i den **ursprungliga** gudstjänsten *drack man vatten*, så sades det.

Detta återfinner man i det, att **folktrons** *källdrickning* om *Valborg* var för att man skulle få *starka ben*. Det sades, att man drack *märg i ben* eller, att man drack källvatten *mot snedaskor* eller *trasigaskor*, allt för att erinra om, att *Kekrops* hade ormfötter.

I samband med genomgången av olika ord för 'vänster' ovan nämndes, att *Skaios* var såsom son till *Hippokoon*⁴⁹, bror till *Neleus*, som också var son till *Hippokoon*⁵⁰ eller, ännu vanligare, *Poseidon*.

Dessa *Poseidons* (=Vattumannen) söner tycks ha varit missbildade, ty *Neleus*, som hörde till gudavärlden, kunde avbildas med *missbildad fot*⁵¹ och *namnet* grek. *Skaios* betyder 'sned, vanskaplig', och är besläktat med svenska *skev*.

Stundom drack man *brunn*. Om detta påminner att *Odin* i **Eddan** mälte vid *Mimes* brunn. Han *offrade* sitt ena *öga* i *brunnen* för att få den djupa visdom som *Mimer* ägde. I **folktron**

fruntimmersveckan. Genom precessionen (120 dagar på 8000 år) motsvarar det numera, som i Indien, november.

⁴⁸ På 8000 år flyttas 'fullmånen i Plejaderna' 120 dagar fram i året.

⁴⁹ Ro I:2678.

⁵⁰ Ro. III:104.

⁵¹ Ro. III:105.

fanns det någon gång, enligt uppteckningarna, en *and* i den källa, vari man offrade. Detta offer bestod kanske i, att man kastade i mynt och önskade sig något. *Odens* offer av ögat och begär efter djup kunskap är i **folktron** ersatt med att man, då man offerar, önskar sig något.

I **Eddan** omtalas huru *Oden* smorde *Mimes* huvud med salva varvid huvudet började profetera och tala visdomsord. Då *Oden* vid ragnarök vill veta framtida rön, mäter han vid *Mimes* brunn.

I Völvans spådom, **Völuspá**, omtalas hur völvan kommer ut till *Oden* i skogen. Han ser henne i ögonen och hon säger:

Vi spörjer ni mig, vi frestar ni mig? allt vet jag Odin, var du ögat gömt; - i den berömda Mimes-brunnen! Dricker Mimer (mjöd) varje morgon, av val-faders pant.

Denna motivkrets; rådgivningen, insmörjning med salva, skärandet för att synen skall bli god (= vinna kunskap) och se Guds ansikte; skina fram i en **pingstpsalm** nr 179 (gamla psalmboken) om den Helige Ande. Den Helige Ande bliver jämförbar med en *flod-gud* då han säges 'göra livaktigt allt det som uti *floderna* röres'.

I sista psalmversen säges den Helge And göra bönen verksam. Detta jämförs med att Oden genom att måla vid Mimes brunn framför önskan och bön om kunskap.

Psalm 179.

Den Helge Andes nåd Regera allas vår råd.

2) Som verkar vårt hjärta Sig till besynnerligt behag, Och driver dädan synderna, med sitt helga dyra ord.

3) O Helge Ande, själens Hugsvalare, Du mångahanda samvetens förklarare

4) Sammalunda smörj oss med din Olja den dyrbara, Efter du vet utav Guds sinne så behagligt vara.

5) Förskära nu allt det synda-mod. På den invärtes människan, att hennes ögon de bli god, Och se dig, Gud, i äran.

6) Låt oss allom så salige och renhjärtade vara, att vi skådar vår himmelske Faders ansikte klara.

7) Så ingav du Profeterna All Cristi tillkommelse, Och det de profeterade: Så styrkte du Apostlarna efter det han uppför, Som Cristi ord predikade.

8) När Gud i sitt ord skapade himmel och jord, Och havet, och allt det därutinnan är: Du gjorde kraftiga ting och allt livaktigt, Vart i sin skapnad både fjärr och när.

9) Du livaktigt gör allt det, som uti floderna röras. Lär oss människor ett andligt leverne föra.

10) Du förenade Cristi församling, att heligt leva uti världen, Och förmente höga vördnad att göra avgudar på jorden.

11) Ty ber vi dig, Guds Ande, hör vår bön! Dig förutan är hon ej fruktsam. Skilj oss från allan syndavånda; Giv god lön, Och var mot syndare barmhärtig.

12) Du från världens första begynnelse Lärde människor din helga tillkommelse, Av Guds Faders kraft. Du som hastigt kom ned utav himmelen, Giv oss nåd med Apostlarna på jord-riket Undfå Cristi kärlighet

13) Däruppå sjunger vi Halleluja.

Völuspá 27-29

Det är här som den 'gamle' i **völuspá 28-29** håller möte i skogen med valkyrior. Han giver dem ringar och smycken, Valkyriorna var Odens tjänare och vi möter mycken häx-kult, inte bara kring påsk, utan också vid *Valborg*, 30 april. Den 'gamle' (=Odin) heter här *Gammal-Erik* eller *Gammal-Hans* och häxorna möter honom i kvarnen, där de nedlägger sina gåvor. I **folktron** var det övligt, att guden/avguden gav häxorna smycken och gåvor som sänktes ner genom skorstenen, men i **Eddan** är det *Oden* 'den gamle' som ger valkyriorna halsband och ringar⁵².

Som stadens grundare bör *Kekrops* jämföras med *jätten* som bygger *Asgård* eller senare, kyrkor. I **Eddan**⁵³ försöker jätten svika gudarna genom att dölja sitt ursprung. Då gudarna förstår, att en jätte har hotat *Asgård*, således en **saga** jämförbar med *Stenbockens saga*, där *titanerna* och i Norden *vanerna* försökte omintetgöra gudarnas borg - så tvingar man *Loke* att lösa gudarna ur *de ingångarna*. *Loke* förvandlar sig till en mähr och springer till skogs, varpå jättens arbetshäst löper efter och så springa hästarna runt i skogen i tre dagar, varför

⁵² Völuspá 29.

⁵³ Gylfaginning 42.

borgabygget inte blir färdigt. Då Tor ser att en jätte har försökt komma in i *Asgård*, för att taga *Freja*, solen och månen, bryter han alla löften och avtal och dödar jätten omgående. Detta ser man i **folktron** så, att första veckan i maj kallats 'trolösa veckan'⁵⁴.

Kekrops såsom den förste och äldste ser man i det att månadsnamnet *maj* har samband med de gamla. **Ovidius** skriver att månaden maj var för *maiores* 'de gamla', och i Sverige var det vanligt att man på *Valborg* hade åldermansstämma. Åldermannen blåste i luren och sammankallade byns befolkning den 1 maj. Häxorna for till *Gammal-Erik eller Gammal-Hans* och i **Eddan, vøluspá 28-29** kallades *Oden* 'den gamle' i en jämförbar historia, där han mötte valkyrior i skogen.

Vid **folktrons** åldermansstämma eller bystämma skulle man framför allt syna hägnader och se över ägorna. Dess mytologiska karaktär kommer fram i **sagan** '*Skåningarna som trodde att skäran var ett farligt djur*'⁵⁵. Skåningarna, som fruktade skäran bli här jämförbara med guldålderns géniér som inte tålde järn och stål och att maj firades för de gamla, är nu inte längre blott för de ännu levande gamla utan, liksom vid jul, också för de riktigt gamla, d.v.s. andarna från guld- och silveråldern, de första människorna.

At man såg över ägogränser var ett utslag av detsamma som då *Kekrops* sades vara den förste laggivaren. 'Ägogränser' hette på **nordiska** språk *rå*, vilket bör jämföras med att tomten stundom kallas *rå*. Dessa tvärhand-höga géniér ha namn efter **handen** liksom i slaviska *ruka* 'hand' bör jämföras med svenska *rå* 'tomte som råder över ägorna'. Några exempel må belysa denna utvikning. *Gasten*, en tomte med skriklyte, har också namn efter **handen** i ty att 'hand' på **indiska** heter *hasta-* till en rot ie. **ghest-* sv. *gast* 'tomte som gastkramar och skriker'.

Man jämför **latin** *mānēs* 'tomtar i betydelsen avlidnas själar' och lat. *manus* 'hand'.

Bystämman hade också drag av, att *Kekrops* var den förste som införde folkräkning. Den förste maj var det i anslutning till skrånas årliga möte i städerna vanligt att folk samlades och nutidens arbetardemonstrationer i städerna går tillbaka på skrånas mönstring

⁵⁴ V Korsmässa 63.

⁵⁵ Sederströms sagor 25, Aarne 1203.

av hantverkare och tjänare. Att det var en dag för tjänare följer av att *Ganymedes*, *Vattumannen* var Zeus tjänare. *Vattumannen* är den enda stjärnbild som föreställer en tjänare. Inom astrologin har *Saturnus* hus i *Vattumannen* och under *Saturnus* ligger bl.a. tjänare. Till detta komplex hör också, att *Kekrops* som Athens kung saknade bördstal.

Motivet med folkräkning finner man också i det, att de gamla **frankerna** på denna dag mönstrade hären. Även **romarna** lät uppställa hären på *marsfältet* vid festen *ambarvalia*, som inföll vid denna tid.

Hornmusiken den förste maj bör sammankopplas med de otaliga **folkliga** uppteckningar vid denna tid, som talar om, att man blåste i lur. Särskilt vanligt är motivet, att man blåste i lur för att skrämma vargar och häxor. Här erbjuder sig jämförelsen med *Heimdals* horn, som ligger på botten i *Mimes* brunn. Detta horn hör till samma völuspåställe som där *Odin* måler vid *Mimes* brunn. Hornet kallas 'Heimdals ljud'. Detta horn tycks f. övr. ha skapat (panisk) skräck⁵⁶ vid ragnarök liksom *Ägipans* stridstrumpet skrämde titanerna på flykten. Den **nordiske** *Mimer* och **grekiske** *Ägipan* ~ två havsgudar med stridstrumpet.

Katolikerna i Norden gick fordom på Markusdagen, den 25 april, kring om markerna och manade bort onda andar samt nedkallade himlens välsignelse över grödan och prästerna stänkte därvid viggvatten. Man medförde också gudabeläten.⁵⁷

Av *Legenda Aurea*⁵⁸ framgår att man därvid, (25 april och dagarna kring Kristi Himmelfärd), blåste i trumpet, stridstrumpet och ringde i klockor för att skrämma bort djävlar som fanns i luften. Man medförde stundom en drake med lång svans.

Detta sista erinrar om gudarnas strid med titanerna som ibland gestaltades så att en drake, Tyfon angrep Olympen. Så uttolkades det i Egypten, hos Nonnos i *Dionysika* m fl. *Ägipan* (= med fisksvans liksom *Triton*) skrämde angriparna på flykten med sin stridstrumpet.

⁵⁶ *Völuspá* 47.

⁵⁷ Alver, B. *Dag och Merke*, 1970:119

⁵⁸ Heidelberg 1984:362.

Pegasus

I samband med Asgårds-bygget i **Eddan** hade *Loke* haft det umgänget med jättens häst, att det därav blev ett föl. Detta föl hade åtta ben och var det bästa russen i världen och kunde flyga över land och hav. Den hästen döptes till *Sleipner* och blev given *Oden*.

På stjärnhimlen ovan *Vattumannen* och in i *Fiskarnas* stjärnbild lyser himlens bevingade häst, *Pegasus*. Denna häst var tillkommen på nästan samma sätt som *Sleipner*. Guden *Poseidon*, som kallades *Hippios* hade avlat *Pegasus* med ett troll, *Medusa*.

Den kändaste myten om *Pegasus* är den, huru *Bellerophon* på *Pegasus* rygg dödade odjuret *Chimaira*.

Stjärnbilderna Hunden, Vargen och Hästtämjaren

Dessa stjärnbilder bör man koppla ihop med stjärnbilden *Aristaios* offrande till *Poseidon* för att denne måtte avvärja hunddagarna. Förutom att stjärnbilderna *Hunden* och *Vargen* uppgår i *Vattumannen*, så nämns också, att *Aristaios* söker avvärja hunddagarnas skadliga verkan. Hunddagarna som infaller i augusti, bör sammankopplas med *Stora hund*⁵⁹ och *Hundstjärnan*, ty de skapar torra och förödelse på växtligheten. Enligt **Ovidius** går *Hundstjärnan* upp, d.v.s. blir först synlig mot slutet av april och man försökte därför med offer avvärja dess skadliga inverkan på säden. I Ovidius **Fasti** beskrivs huru en präst vid festen *Robigalia* vände sig till en kvinnlig demon eller häxa, *Robigo*, med bön om att hon måtte förhindra rost på säden. Rosten's röda färg associerades till rävar, som är röda och f. övr. har sitt namn *räv* efter en rot som betyder 'röd'; **ie.** **reu-*. Råven materialiserade sädessjukdomen rost och prästen i

⁵⁹ 🐕 22° - motsv. 16 aug. - Hunddagarnas samband med Stora hund och Sirius, se Handw. IV:498 och Pauly 'Canis' sp. 1481.

*Ovidius Fasti*⁶⁰ bad till häxan, att hon måtte avleda sädens rost och istället låta rosten komma till synes på svärden.⁶¹

Stjärnbilden säger, att åkerbrukets gud, *Aristaios* vänder sig till *Poseidon* med ett offer, för att denne må avvärja hunddagarnas förstörelse (eg. glöd). Detta bör man se så, att *Hunden*, *Sirius* kallats *Orions hund* och att *Orion* var s o n till *Poseidon*. Prästen i **Ovidii Fasti** offerar en hunds inälvor på en offereld som man upptänt utanför Rom. Den tillstädes varande hopen var klädd i vita togor.

Festen Robigalia bör jämföras med **stjärnbilden** '*Aristaios offrande till Poseidon för att avvärja hunddagarnas glöd*'.

Vid *Robigalia* förekom också kapplöpning mellan barn och gamla.

Stjärnbilden 'Hästtämjaren' *Hippkrator* bör uttydas så, att det är *Poseidon*, ty hans viktigaste tillnamn var *Hippios* och hans fest kallades *Hippkratia*.

Vi skall nu se hur allt detta återspeglar sig i nordisk folketro.

Vattumannens stjärnbilder i folktron

Några stjärnbilder vacklar mellan *Stenbocken* och *Vattumannen*; t.ex. *Mannen utan huvud*, *Pilen*, *Hyperboréerna*, *Södra Fisken* och *Fanan*.

Pilen

Pilen uppgår i *Stenbocken* 3-10°, enligt **Ptolemaios** motsvarande den 24 -31 mars och har givit nerslag i **folktron**, då det heter:

- April med sin skarpa pil (V april 28, IFGH 4445 s. 8).

Pilens stjärnbild ansågs vara *Apollons* pil i *Hyperboréiska* landet, varför man bör antaga, att *Hyperboréernas* land ligger i närheten. *Hyperboréerna* levde ett saligt liv i en paradisträdgård. Enligt **grekerna** gick de barfota för det goda klimatets skull. De sjöng, dansade och lekte och bodde i lövhyddor eller sov ute under bar himmel. Så levde de i en evig

⁶⁰ Ovid's Fasti, the Loeb Classical Library, 1967 sid 255 f.

⁶¹ Rostiga svärd symboliserade slut på alla krig.

ungdom utan sjukdomar och arbete. De kunde också förflytta sig i luften likt fåglar.

Mycket av **folktron** i april och särskilt i maj erinrar om detta:

- 15 april gick man barfota första gången (V april 33).
- 1 maj var första barfotadagen (V Valborg 45).

Markus den 25 april kallades 'gök-dagen' och *gök en* har hos andra folk ansetts vara symbol för evig sommar i världsträdet⁶².

I Sverige har *gök en* vid sitt första uppdykande om våren varit spådomsfågel, och av dess rop har man tagit tydor för det kommande året. 'Södergök – döder-gök', 'Västergök – bäster-gök', 'östergök – tröster-gök'.

Lek och dans var eljest *hyperboréernas* viktigaste sysselsättning.

- Om Ture, 28 april, tändes eldar, det var lek och dans (V Ture 17).
- Ungdomen gick omkring och sjöng för ägg (V Valborg 7).
- Första sommardag; man gick ut och sjöng (V Valborg 8).
- Valborgsmässafton, sjungandet (V Valborg 10).

Hyperboréernas lekfulla tillvaro återfinnes i följande **uppteckningar**:

- 1 maj, ungdomen dansade och gungade i slänggungor (V maj 3).

Ursprungligen förekom inte dans så ofta som i senare tid. Man dansade fyra gånger om året, vid *jul, påsk, midsommar och Mikael*.

- Kristi himmelsfärd (fr. o. m. 2 maj), då var första uteliggarnatten (V Kristi him. 105).
- Om pingst byggde man lövsalar och gjorde utflykter (V pingst 89).

Om det paradisiska *Hyperboréer-riket* erinrar också **majvisor**.⁶³ Här talas om hur blad och blommor och skogens fåglar lovsjunger Gud, om den ljuvliga naturen, men också om dödens närhet, om intigheten av rikedom och ståt inför 'dödens skarpa skott', som emellertid är ingången till himmelsk fröjd i ett tempel av Herrans ljus, till Livsens brunn, Livsens träd på himlens gator, där all möda ändas, där man från denna jämmerdal får flytta in i en fröjd-sal tack vare Guds sons bittra pina.

⁶² Holmberg, Baum dess Lebens s. 57.

⁶³ Eskeröd, Årets fester 1970: 57.

‘den Huvudlöse’

Enligt **Abu Masar**⁶⁴ uppgår i *Stenbockens* tredje dekan (slutet av april) *Satan, som inte har något huvud, utan bär sitt huvud i handen*.

Hos **Teukros**⁶⁵ heter stjärnbilden i *Stenbockens* tredje dekan: ‘*Den huvudlöse guden som bär sitt eget huvud*’.⁶⁶

Man kan här jämföra med det svenska **uttrycket**, ‘att ha huvudet under armen’, vilket betyder, att vara tankspridd och ansluter väl till talesättet, att; ‘det man inte har i huvudet, får man ha i benen’⁶⁷.

Bekant är, huru man i april narrar folk, att göra huvudlösa uppdrag; ‘*april narr*’.

Grundtanken i denna över hela Europa spridda **folksed** är, att man härigenom skickar ut dumma och enfalldiga människor, att göra huvudlösa handlingar.⁶⁸ Seden finns närmast beskriven hos **Bondeson**. A. i sagorna *Taibeten* och *Mäldapågen*.⁶⁹ Det handlar här om en gumma, som har en dum son, vilken hon skickar ut på diverse ‘omöjliga’ uppdrag. Man kan säga att sagans huvudperson har ‘huvudet under armen’.

Några **uppteckningar** :

- 1 april, någon narrades att gå till en granngård och byta ägg. I skålen som var övertäckt låg urblåsta ägg och en papperslapp: ‘Det är 1 april idag, därför går jag!’ (V april narr 2).

- 1 april, man skulle låna en glasmortel att stöta flinta i, och ha ett brev, vari stod: ‘Denne går i aprils-narri’ (V april narr 6).

- 1 april; en hustru narras gå och be att få låna ett säng-borr (V april narr 11).

- 1 april - låna pölsedrag (V april narr 12).

Från det stora nordiska kriget i början av 1700-talet berättas att man vid ett tillfälle i Tyskland utsatte den ryske tsaren, *Peter*, för ett aprilskämt, varvid denne blev ursinnig. Han kände inte till seden.

⁶⁴ Boll 531.

⁶⁵ Boll 20.

⁶⁶ Δαίμων ἀκέφαλος βασταζων τὴν ἰδίαν κεφαλὴν.

⁶⁷ Mau, E. Dansk ordsprogs-skat, Kjøbenhavn 1879, nr. 744.

⁶⁸ Handw. I:556.

⁶⁹ A. Bondeson, Halländska sagor nr 29, *Taibeten* och nr. 30, *Mäldapågen*.

Stenbocken

Denna stjärnbild återfinns i enstaka **uppteckningar**, såsom:

- Det sades: Maj hade en bock som April ville frysa ihjäl, men kunde det ej. April lånade tre dagar från Maj. Hann han ej på de tre dagarna frysa ihjäl bocken, klarade bocken sig (V Korsmässa 52).

Kanske hör det allmänna **talesättet** hit:

- April snö, fåra-gö(dsel).

Det måste då tilläggas att den biologiska skillnaden mellan får och getter är ganska liten. Likheten mellan arterna framträder särskilt hos de vilda djuren. Vilda får och tamfår är däremot mycket väsensskilda. Vildfåret är liksom Stenbocken försvunnet från större delen av Europa.

Fanan, Vexillen

I *Stenbockens* andra dekan uppgår *Fanan, Vexillum*⁷⁰.

I svensk **folketro** förekommer föreställningen om *f a n o r* i maj, varvid är att märka, att de kallas 'vexiller', och ha samma namn som stjärnbilden (av latin *vexillum*).

- Vexiller är fanor med kors som under kors-veckan och gångdagarna burits från den ena kyrkan till den andra, samt kring åkrar och ängar att avvända missväxt och dyrtid (S 27 gång-dagar 2).

- 1 maj. Allmän flaggning denna dag (S 118:30).

- Svenska flaggans dag (S 142:1).

- Flaggning Kristi Himmelfärdsdag och Valborg (S 142:2-3).

Nereus

I *Stenbocken* uppgår *Nereus*, 'den gamle'. Hans plats på stjärnhimlen är såtillvida oviss, som att man inte kan peka ut honom eller någon däremot svarande annan stjärnbild, som skulle kunna passa till namnet. **Boll** skriver (278), att det skulle kunna vara någon

⁷⁰ Boll 448.

stjärnbild, vilken som helst på himlens vattenområde. Troligt är, att *Nereus* motsvarar *Vattumannen*, ty denna stjärnbild sträcker sig in i halva *Stenbocken*. Att *Vattumannen* i **astrologin** upptager blott 30° av zodiaken är en annan sak. Själva *Vattumannens* stjärnbild är större än så och upptager nästan 45°.

Nereus bär tillnamnet 'den gamle' och bör jämföras med *Triton* som också kallas 'den gamle'.⁷¹ *Tritons* attribut är s n ä c k a n i vilken han t r u m p e t a r .

I en **antik myt** leds den unge *Achilleus* fram till *Nereus* för att mottaga ett diadem⁷². Detta bör jämföras med **helgonnamnet** den 12 maj: *Nereus - Achilleus*.⁷³

'Den gamle' havsguden, som *trumpetar* i snäckan har givit upphov till följande **uppteckningar**:

- April blåser i sitt horn - då blev det mycket korn (V april 20).
- 1 maj blåstes i horn (V Valborg 20).
- De har för sed haft, Valborgsmäss-natten låta i horn (Uppland år 1711), tuta i lur och göra eldar.⁷⁴
- Valborg, blåsa i s.k. tjut-horn (Ejd. 1944:69).
- De blåste i gamla bockhorn...oxhorn (Ejd. 1944:70-71).
- På Valborgsmäss-dagens morgon steg man tidigt upp på husets tak och blåste i herdehornet (Finland, Ejd 1944:122).
- 1 maj skulle man blåsa i horn för att driva bort rävar (V maj 45).
- Byfogden, 1 maj blåste i en trälur (V maj 44).
- 1 maj blåste man i bockhorn för att skrämman bort vargar (V maj 138).
- Peregrinus blåste man i horn och skramlade med bjällror (V Peregrinus 16 maj, 6).
- Pelegrin den 15 maj, man eldade och blåste i horn (V Pergrinus 26).
- På Valborg - vallhornslåtar (S 117:4).
- På Valborg, f.d. vall-kullor spelar hornlåtar, utklädda i masker; dans i någon gård (S 117:6).
- Valborg; förr blåst i horn (S 117:8,11 och S 118:20).

⁷¹ Ro III, I:249.

⁷² Ro. III, I:249.

⁷³ Lithberg, Wessén, Den gotländska runkalendern 1328, Stockholm 1939, sid 6. Närmare om helgonen, se O. Wimmer. Lex. där Namen und Heiligen 1988:601.

⁷⁴ Ejdestam 1944:56.

- Vid Valborg blåser man i bock- och jägarhorn (S 118:26 och S 130:25).
- Bockhorn och näverlur (S 118:53).
- Peregrinus, blåst i vallhorn (S 120:10).
- På Valborg skall man tidigt upp och blåsa horn och lurar samt visselpipor för att skrämma björn och varg (S 130:17).
- Jag hörde min farfar berätta på 1870-talet, då han gav min bror skall-luren. 'Den här fick jag efter min far; den blåste han i var Valborgsmässoafton. Sedan har jag haft den vart år. Nu skall du blåsa i den, men lägg den i vatten först (Ejd 1944:78).
- Byfogden kallades också 'ålderman', se nedan!
- Byfogden blåste i en trälur (V maj 44).
- Peregrinus, man blåser i lurar för att skrämma vargarna (V Peregrinus maj 15).
- Eld vid Valborg, skjutning, blåsa i trälurar, ropa, springa i elden för att skydda sig för odjur och bergtagning, skogsrån o dyl. (S 118:15).
- Man skulle föra oväsen med spjäll och lurar på Valborg, skrika och tjuta (S 130:19).
- Man blåser i lur och skjuter vid elden, Valborg (S 130:33).

Nereus, Triton som 'den gamle'.

- Valborg, gubbarna gå hage-syn (V Valborg 30).
 - Valborg - gubbarna besökte varandra (V Valborg 34).
 - Dagen efter samlades gubbarna till en s.k. bystämma, där de avgjorde sina gemensamma angelägenheter (Ejd. 1944:69).
 - 1 maj var gubbarnas dag (V maj 101).
- Till detta kan man foga, att **Ovidius** i Fasti skriver att månadsnamnet *maj* kommer av *maiores* 'de gamla'.⁷⁵ Flera **folklivsuppteckningar** må belysa:
- Första sommardag skall gamla gubbar och gummor ut och dåna med lurar och horn utanför fönstret i andra gårdar, för att ta bort trevnaden för de andra det året (S 131:7,9,17).
 - Nyckelbergsgumman (övernaturligt väsen) sopar kring valborgselden (S 118:15).
- Byns äldste var ledare för bystämman, han kallades *ålderman*.⁷⁶

⁷⁵ Ovid. Fasti V:73.

- 1 maj synade åldermannen gärdsgårdarna (V maj 117).

Vid bystämma och åldermansgille kallade hornet eller kopparluren till samling.⁷⁷

I Sederströms sagor⁷⁸ återfinnes 'Skåningarna som trodde att skäran var ett farligt djur'. Här är det å l d e r m a n n e n som blåser i luren:

- ..då nu djuret ej ville göra avträde utan likväl låg kvar, skyndar bonden hem och går till åldermannen: 'Hör du bror, du får lov tuta i hornet och samla ihop mannarna...

Lur-blåsning har levt vidare i h o r n m u s i k e n kring 1 maj.

- Musikkår spelade 1 maj (V Valborg 50).

- En musikkår gick genom staden ut till Nohaga, Alingsås, (V maj 129).

Gemensamt för havsgudar är att de s p å r ; man jämför följande uppteckning:

- 1 maj, Filippi dag. Man skulle supa och spå om framtiden (V maj 68).

Utmärkande för *Nereus* var också att han istället för fötter och ben nertill hade f i s k s t j ä r t , vilket erinrar om alla uppteckningar i **folklivsarkiven** om 'märg i ben', 'sneda skor' o. likn.

Detta hade *Nereus* gemensamt med en annan vatten-man, nämligen *Kekrops*, varför seden bäst behandlas i samband med denne kung.

Kekrops

Kekrops var såsom Atens förste konung och grundläggare rådande över st ä d e r s b y g g a n d e . **Ovidius** skriver i *Fasti* om *Roms* g r u n d l ä g g n i n g den 21 april och i Snorre **Edda** berättas om borgen *Asgård* som g r u n d l a d e s av en jätte och skulle vara färdig till s o m m a r d a g . Då sommaren i **folktron** inföll mellan 14 april och 1 maj, stämmer detta väl in på motivet under *Kekrops* 'städers byggande'.

Folktron lämnar några sparsamma minnesmärken, såsom:

⁷⁶ Jfr. fornengelska *ealdermann* 'ålderman'.

⁷⁷ Eskeröd 1970:66.

⁷⁸ Sv. sagor 2, nr 25, sid 143.

- Sommar-nymåne - efter denna dag täcktes taken (V Tiburtius 14 april, 9).

- Nu var det Kråknedan (14 april) och Hyllingeny (V Tiburtius, 14 april, 15).

Hyllinge- bör föras till ett gammalt ord för 'tak' fornsvenska *hulli* 'tak'.

- Tiburtius - i nedan täcktes tak (V Tib 2).

- Tiburtius skall man täcka hus (S 77:24).

Kekrops införde också *begravnings seder*. Man jämför:

- Den 10 maj skulle man inte gräva i jorden; gjorde man det, kom man i vigd jord före den 1 november (V maj 17).

- Man höjer flaggan i topp vid begravning (S 142:5).

Detta påminner om **stjärnbilden** *Vexillum* 'fanan' som uppgår i *Stenbocken*.

Vidare **sägs det** i samband med *vexiller*:

- Flagga på halv stång är ett sorgetecken. När liket återvänder hem skall flaggan hissas i topp (S 142:6)

Kekrops gällde också för att ha infört *folkräkning* i **Aten**.

Med detta bör man jämföra att skråna den 1 maj, överhuvudtaget, i de medeltida **städerna**, *sammantredde*. *Skrå* betyder 'skinn' d.v.s. det skinn varest skråets medlemmar och dess regler stod uppritade.

Bekant är också, att man den 1 maj *mönstrade* trupperna i den gamla frankiska hären⁷⁹. På ungefär samma sätt ställdes den romerska hären i maj upp och *mönstrades* på marsfältet utanför Rom.⁸⁰

Man bör jämföra *folkräkning* och *mönstring* med vår tids 1 maj-firande, då arbetarpartiernas medlemmar ställer upp sig. Arbetarrörelsernas 1 maj-firande kom från de **tyska städerna** och dessa seder har i någon mån sammansmält med de inhemska. Så kan man jämföra hornmusiken på Valborg med kampmusiken vid 1 majdemonstrationerna. Följande **uppteckning** är av intresse:

- Den röda söndagen (4:e söndagen efter påsk) - då gjorde knektarna parad (V Röda söndagar 11).

Angående *giftet* i *Ål* menas *Kekrops* ha varit den förste som avskaffade uti Grekland en lösaktig könens sammanblandning och

⁷⁹ Martin P:n Nilsson, Årets folkliga fester 1936:50.

⁸⁰ St. Pauly, Lustrum, 2046.

inrättade ordentliga giften⁸¹, var till han har tagit anledning av den Deukalionska floden, som inföll på hans tid.

Om detta **erinar** följande:

- Man städslar ofta en flicka vid Valborgsmäss. Hon lovar att hålla sig till en och inte gå ut med andra (S 118:52).

- till pingst klär man en pingstbrud och en brudgum. De kläs med blommor. Man tror att den som blir pingstbrud aldrig blir annan brud (S 139:16).

- Man går till en källa och dricker på trefaldighet. Man dansar och leker vid källan och lägger ut granris vid den. När man dricker önskar man. Efter drickningen skall flickorna äta något salt och sedan gömma sig. Pojkarna skall leta. De flickor de hittar, skall de sedan gifta sig med (S 123:41).

- 1 maj skulle man köra i vall och kläda korna med kulört papper (V maj 52).

Sista **uppteckningen** pekar på sagan 'Den listige drängen och den otrogna bondhustrun.'⁸²

Denna **saga** har nummer 392 i min referatsamling och är självdaterande till 1 maj. Slutet på sagan lyder:

- Då hustrun fick se honom (maken) komma springande med sådan iver, föll hon på sina knä och med gråt och tårar bekände, att hon bedrivit hor med gård-mannen, och bad ödmjukt om förlåtelse.

Sagan innehåller också en hänsyftning på motivet 'folkräkning' som behandlades ovan:

- 'Si där' sade drängen, 'Nu kommer husbonden. Si, han har gått och plockat stenar! Det är bäst att ni springer er väg!'

Kekrops genomförde sin folkräkning genom att räkna stenar, vilket i sin tur syftar på sagan om *Deukalion* (=Vattumannen) och *Pyrrha* som plockade upp stenar och kastade bakom sig. Stenarna blev förvandlade till människor.⁸³

På *Kekrops* tid fanns det ännu inget vin, varför man vid gudstjänsten drack vatten. Ofta är frierierna i maj knutna till att man dricker brunns- eller källvatten.

- Man drack trefaldighet ur en hälsokälla...efteråt går man och dansar (S 123:59).

⁸¹ Wennerdahl, Lexikon, mythico - historicum 1748:142.

⁸² Sv. sagor 3, nr 3; Den listige drängen och den otrogna bondhustrun. Sagan är självdaterande till den 1 maj.

⁸³ Pauly, *Kekrops* s. 123.

- Man drack hälsa trefaldighetsafton. 'Knyta kärleksband'.

Till den forntid, då man höll gudstjänst med v a t t e n hör kanske följande uppteckningar:

- 'Man drack brunn' vid hälsokälla, trefaldighets kväll, sjöng sånger och psalmer, lek och dans (S 123:53).

- Gökotta på Kristi Himmelfärdsdag; det är nykterhetens dag (S 141:17).

Kekrops o r m - f ö t t e r eller o r m - s t j ä r t har givit en reflex i det, att man i maj skulle dricka för s t a r k a b e n . Det heter:

- Man drack kalk i benen 1 maj (V Valborg 53).

- 1 maj skulle man dricka m ä r g i benen (V maj 2, 10).

- 1 maj; man drack m ä r g i ben, äggtoody och åt ägg (V maj 27).

- Valborg går man till en brunn och dricker för svaga ben och sneda skor (S 118:28).

- Trefaldighets afton skulle man dricka trefaldighet. Det var dans. Man drack för sneda skor. Man drack m ä r g i benen och prydde källorna och lekte. Orsaken till sedens upphörande är bl.a. väckelserörelserna (S 123:23).

- Man går också om Valborg till en brunn och dricker för svaga ben och sneda skor (S 123:7).

- Trefaldighet. Man lövar och gör fint kring källan. Dricka brunn för att ej gå snett i skorna; på vägen läggs granris, rosor och blommor.

- Man skulle dricka brunn trefaldighetskvällen. Pojkarna dricker för plattfot och flickorna för 'sneda skor' (S 123:32).

- 'Dricka brunn, för vi gick snett på skorna' (S 123:33).

Man drack för att få starka ben och kunna gå. Här heter det att 'kryckor kvarlämnades':

- Man skulle dricka brunn trefaldighetsafton. Det var lövruskor kring källor; dans. ett hus kring källan, kryckor kvarlämnades (S 123:57).⁸⁴

- Man tar hem vatten från trefaldighetskällan för att bota knäna med (S 123:80).

Om *Vattumannen* såsom *Kekrops* eller *Triton* med o r m - f ö t t e r , kanske liksom *Deukalion* v a d a n d e i v a t t e n ,

⁸⁴ Jfr. Troels-Lund, Dagligt liv i Norden VII, 1932:274.

erinrar följande **sägen**⁸⁵, som anknyter till *korsmässan* den 3 maj, varav här ett utsnitt:

¶ När tempelbyggarna i Salomos tid sökte över berg och dal efter timmer till den ståtliga byggnaden, föll en gren ifrån detta träd; men huru timmermännen därpå högg, kunde den aldrig danas till vad de åsyftade, och i förtreten lade de trädet såsom en *spång* över bäcken Kidron.

Men på Salomos tid levde där en kvinna, vars namn är väl bekant i Norden. Hon kallades Sibylla, och var så vis, att hon förvärvat benämningen 'Guds rådgivare'. Hon hade en vacker växt och var skön, men hade en **ofärdig fot, en s.k. gåsfot**. Hon hade hört Salomos vishet omtalas, och kom för att besöka honom, samt blev väl emottagen av konungen, som av henne fick lära många saker, som framdeles kom honom till nytta, men som var fördolda för det övriga folket.

Vid ett tillfälle ville Salomo **gå över bäcken Kidron** i hennes sällskap. När de kom till den lilla spången, som här förut är omnämnd, ville Sibylla inte gå däröver, fastän kungen passerat dem. Hon **vadade** över vid sidan av spången. När hon kom på andra sidan, fann hon till sin stora glädje att **foten fått sin rätta form** så, att den var lik den andra foten. Salomon frågade henne, huruledes detta kunnat ske och varför hon icke gått över spången. Då svarade hon:

- Det träd som ligger där, är heligt och kommer till stor ära, emedan det utlovade världens frälsare, som kommer att födas av en Jungfru, och som skall oskyldigt lida, skall blöda och dö på detta trä'.

★

Kristi kors var enligt **legenden** sprunget av ett paradisiskt trä. Detta bör jämföras med trädet *Yggdrasil*, världsträdet, vid vars rot är en *brunn*, vari är nedsänkta *Odens öga* och *Heimdals horn*.

Följande ovan refererade **uppteckning** bör här återinföras (Ejd. 1944:78):

- Jag hörde min farfar berätta på 1870-talet, då han gav min bror skall-luren. 'Den här fick jag efter min far; den blåste han i var Valborgsmässoafton. Sedan har jag haft den vart år. Nu skall du blåsa i den, men lägg den i vatten först!'

⁸⁵ L. Lloyd, Svenska Allmogens Plägseder 1979:129.

Angående *Kekrops* ormfötter bör man väl påpeka att ormar inte har några fötter. Det däremot de besläktade kräldjuren, ödlorna. Dessa ödle-fötter erinrar starkt om fågelfötter med simhud, gåsfötter o. likn.

Fåglarna sätts f. övr. i **utvecklingsläran** såsom sprungna ur ödlorna.

Mytologiskt är *Vattumannen* såsom *Kekrops*, *Triton* och *Nereus* försedd med ormfötter. Som *Deukalion* vadar han i vattnet.

Astrologiskt är *Vattumannens* stjärnbild *Saturnii* hus. *Vattumannen* liksom *Saturnus* stå i nära släktskap med jättarna. De **antika** skalderna beskrev jättar, giganter, såsom 'försedda med ormfötter'. Jupiter säger⁸⁶ på ett ställe till de församlade gudarna:

- 'Jag är nu mer bekymrad, än jag var om mitt välde över världen, den tiden då envar av de ormfotade⁸⁷ jättarna sökte bära hundra våldsamma händer på min himmel för att intaga honom, den de höll inspärrad.'

Aristaios

Aristaios såsom ullberedningens och spinningens gud går igen i några **uppteckningar** som handlar om kläder:

- Markus den 25 april skulle man piska kläder för malen (V Marcus 3).

- Marcus skulle man piska sängkläder och kläder (V Marcus 6).

- Marcusdagen vädrades kläderna (V Marcus 7).

- till Valborg skulle garnet vara spunnet, ty då skulle ullgarnet tvättas, lingarnet bokas (S 82:2).

- Man skulle aldrig spinna sedan solen gått ned efter den 1 maj, ty då spinner man gräs av marken (S 82:8).

Aristaios som biskötselns uppfinnare synes av enstaka **uppteckningar**:

- Om bina överlevde (Ture, Tycho 28-29 april) de dagarna, skulle de klara sig sedan (V Ture 1).

- En bisvärm i maj är så god som ett lass hö (V maj 116).

Åkerbrukets gud är också herre över herdar och herdeshången.

⁸⁶ Ovid. Met. I:183.

⁸⁷ Lat. *Anguipedes*.

- Ang. andra söndagen efter påsk. Det fanns inget gott till förväntandes innan det talats om den *gode herden*⁸⁸ (V Röda söndagar 16).

‘Den gode herden’ är namnet på dagens predikotext i kyrkan.

Här äro några formler att läsa över boskapen Valborg:

- ‘Tur Vall, herden, du skall vakta mina får’ eller ‘Sancta ... bevara min boskap väl för ulven (V Valborg 40).

- 1 maj kallas vall-dagen (V Valborg 42).

- Man sköt, Valborg, för att skrämman bort vilddjuren då *korna skulle släppas* på bete (Ejd. 1944:69).

- Man skrånade och blåste i oxhorn. Allt detta har av ålder varit brukligt, för att skrämman rovdjuren ur skogarna då *bygdens hjordar släpptes i betesmarken* (Ejd. 1944:70).

- Främst på Kristi-Himmelfärdsdagen men också på 1 maj och vissa andra dagar brukade man i Dalsland ‘köra middag’, ‘dra middag’ eller ‘dra hem middag’. Detta innebar, att *herden* förde hem kreaturen till middag. Själv blev han vid detta tillfälle föremål för hedersbevisning. Samma dag kristnades kvigor, som ännu inte erhållit något namn (Ejd. 1944:108).

- På valborgsmässdagens morgon steg man tidigt upp på husets tak och blåste där i *herdehornet* (Finland, Ejd. 1944:122).

- Kristi himmelfärdsdag skulle man ‘köra middag’. Kvigorna namngavs och bekransades. *Vallhjonen* fick bättre mat (V Kristi himmelfärdsdag 37).

- Kristi himmelfärdsdag (=KH) var *vallpojken*s enda lediga söndag, då skulle han till kyrkan (V KH 61).

- KH bekransades bjällkon. Det var extra förplägnad åt *vallpojken* (VKH 64).

- Vid pingst var det förplägnad åt *vallhjonen* (V pingst 52).

- Pingstdagen gav man *vallpigan* ett skrovsmål på ägg samt fäste rönnbärskvistar i ladugårdstaket (V pingst 86).

- Korsmässa (14 maj?) skall skällorna på korna. När djuren går i vall, skall *vallpojken* med konten på ryggen krypa mellan mat-moderns ben i fähusdörren (S 40:12).

⁸⁸ Joh 10; perikop 2 e. efter Påsk.

Sångare

Sång på berg.

S j u n g a n d e t i maj kan ha några olika förklaringar. Dels tillbringar *hyperboréerna* i sin saliga paradisträdgård dagen under sång och lek. Hit hör följande **uppteckning**:

- Första sommardag, man gick ut och sjöng (V Valborg 8).

På motsvarande sätt bör man sätta ihop grek. *Olympos* och nord. *Valhall* och föra båda dessa guda-säten till en gemensam ie. **rot** **uel-*. Detta sagt med anledning av att man kallat *Blåkulla* för *Valhall*. Som gudarnas boning kan man inte utesluta ett samband med paradisträdgården i *Hyperboréernas* rike.

Dels beskrevs *Olympen* som den plats där de sjungande och spelande *muserna* bodde. Dessa översätts till svenska; 'sångmör'. Den bästa **etymologin** på ordet *musa* är kanske att föra ordet till ett ord för 'berg', såsom i latin **mons**, *-tis*, så att grekiska Μοῦσα, 'bergnymf' skulle komma av en **indoeuropeisk** rot **montiā*⁸⁹ 'berg'. *Olympen Valhall*, *Blåkulla* och *Hyperborée-riket* låg allt på b e r g .

Dessutom sades *muserna* vara på *Helikons* eller *Parnassens* berg. Gemensamt för dessa platser är också, att där ofta upprinner en *källa*.

S o m m a r kan sättas samman med *sumur-berget* i **Buddhistisk** religion. Detta är ett b e r g i norr, varest de döda tros bo. I **Asiens** religioner vänder sig de bedjande mot norr, ty där förmenas de döda ha sin hemstad. Själva ordet, (av **grekiskan**) *hyperboréer* betyder ungefär 'de som bo på andra sidan berget' och föres till grek. *boreas*, βορέας 'norden, nordanvinden' av ett ord för 'berg'.⁹⁰

Sumurberget har antagligen ett **indoeuropeisk** ursprung, 'berg där de döda bo, Paradisträdgård'. Detta går igen i ordet *sommar*, ie **sem-* att denna **rot** gått till flera andra betydelser som inte menas ha något samband, beror på att;

1) **sem-* i betydelsen 'halv'(lat. *semi* 'half') kommer av att denna stjärnbild – *Hyperboréer-riket*, liggande någonstans mellan *Stenbocken* och *Vattumannen*, **delar stjärnhimlen** i en sommar- och en vintersida såsom **Ptolemaios** säger. **Folktrons** och **runstavens** halvårsdelning går också här, i det att runstavar delas den 14 april; då

⁸⁹ Walde, Lat. ett 1910:494.

⁹⁰ Frisk, grek et.

börjar sommarsidan som sedan går till den 14 oktober. Dagen, 14 april kallades allmänt 'första sommarkdag'.

2) *sem i betydelsen 'utgjuta' (jfr. in-seminera!) är för *Vattumannens kruka*, ty han håller ut vatten ur krukans, och någon gång ser man *Vattumannens stjärnbild* kallad 'Vattnet, vattenströmmen, forsen' o. likn.

Svanens stjärnbild skapar också sångare och själva ordet, *svan* betyder ungefär 'sång', till roten **suen-* 'tona, skalla'. I **fornindiskan** betyder *svánati* 'ljuda, sjunga', *svaná* 'ton' jämfört med latin *sonō* 'tona, klinga'⁹¹.

Dels befinner sig *Svanen* i närheten av *Pilen* och de sjungande *Hyperboréerna*⁹² - dels är *Svanen* en musisk fågel som till *Apollons* ära flyger nära *Lyran*, vilket tyder på ett nära samband mellan *Apollons Pil* och *Hyperboréerna*. I **astrologin** skapar *Svanen* människor med angenäm stämma.⁹³ Den anses skapa⁹⁴ ('ο κύκνος) 'ηδυσάλους, ποιητάς' 'folk med söt röst, poeter'. Det heter hos **Firmicus**⁹⁵:

'Den som är född under Svanen.. skall med mänsklig röst på ett intelligent sätt imitera fåglar'.

Även stjärnbilden *Aristaios* (=Vattumannen) kan skapa sångare i maj, ty han hade skapat 'herdesången'.

De **uppteckningar** där ungdomen och majsångarna sjunger för ägg bör man föra till *Svanens* stjärnbild. *Svanen* orsakade att nymfen *Leda* eller *Nemesis* lade ett ägg ur vilket *Helena* kläcktes. *Svanen* som en på himlen vidsträckt fågel dominerar hela våren med seder som härleder sig från denna **stjärnsaga**.

Svanen skapar **astrologiskt** 'fågelfångare'. Hit bör man också räkna ägg samla re. Några **uppteckningar** verkar belysande:

- KH, skulle man röva fågelbon (V KH 121).

Svanen som sångare återfinnes:

- Valborg, det var ägg-visa. Ungdomen gick omkring och sjöng för ägg. De sjöng majvisor (V Valborg 7).

- Valborgsmässoafton, sjungandet (V Valborg 10).

- Majsångarna kom; de fick ägg i stora korgar (V maj 153).

⁹¹ Pok. 1046-47.

⁹² Boll 106.

⁹³ VI:908.

⁹⁴ Boll 50.

⁹⁵ Firmicus Maternus, Noyes Press, New Jersey s. 278.

till Svanens stjärnbild hör väl:

- KH var det sång från kyrktornet (V KH 57).
- Eldar i maj på majberget; musik, sång (S 118:12).

Aristaios och *herdesången* finns i en **uppteckning** som denna:

- Valborg, eld, sång, skjutning var till för att skrämma bort vargar, innan boskapen släpps på bete (S 118:19).

Då man vid trefaldighetskällan *sjunger*, bör detta föras till *Kekrops*, då denne rådde över *gudstjånstén*, varvid man på hans tid drack vatten:

- Källor med hälsobringande vatten. Guldkälla, silverkälla, trefaldighetskälla; årets största glädjefest firas med dans, sång och musik vid lövade källor. Upphör när läseriet når socknen (S 123:25).

- Man drack brunn vid hälsokällan trefaldighets kväll; sjöng sånger, psalmer, det var lek och dans (S 123:53).

- Troll-Malins källa besöks av ungdomar trefaldighetsnatten. Man går under sång till trefaldighetskällan (S 123:78).

Aristaios

Aristaios som *träplanteringens* gud återfinns någon gång, som här:

- På Marcusdagen piskas fruktträden med en tågstamp (V Marcus 2).

Som *honungens* beredare och *ystningens* uppfinnare kan man jämföra honom med dessa uppteckningar:

- Den 1 maj skulle man ha jul-ost, öl och honung och brännvin (V maj 56).

- Valborg drack man mærg i benen och åt kaka och ost (V Valborg 12).

- Första plöjningsdagen åts julbröd och jul-ost (V maj 34).

- Det var eldar den 1 maj och kalas. jul-osten och julbrödet uppåts. Mærgen sögs ur köttben; det gav hälsa för det kommande året (V maj 59).

- 1 maj. jul-korset och jul-osten åts...(V maj, 75).

- Korsmässa, äta jul-ost (V Korsmässa, 3 maj, 49).

- Korsmässa, nu skall man ha ost och kors och brännvin (S 40:11).

Aristaios som jordbrukets gud synes i flera **uppteckningar** som säger, att man nu skulle så:

- Nu var det havresådd (V Ture 2)
- Man sådde ärter före Ture (V Ture 5).
- Ture (28 april) såddes bönor (V Ture 12).
- Ture, blandsädesdagen, nu var det en fet dagg (V Ture 15).
- Om Ture sås vårrågen (V Ture 18).
- 1 maj, plöjning (V Valborg 24).
- När så-ärlan kom, skulle man så (V maj 32).

Aristaios som genom offer till Poseidon eller Zeus Ikmaios avvärjde hunddagarnas brännande hetta.⁹⁶

Denna stjärnbild har samma religiösa innebörd som det av **Ovidius** i *Fasti* beskrivna offret av en hund. Häxan *Robigo* skulle mottaga ett offer av en hund för att avvärja hunddagarnas fördärv som orsakades av *Stora Hund*; *Sirius*. Man trodde att rost på säden orsakades av en röd hund och *Sirius* beskrevs av **astrologerna** som röd och brännande.

I **folktron** utvecklades det så, att man nu, i maj, sökte avvärja missväxt genom att röka råvar, jaga hundar eller beförgrödan. För det mesta är avvärjningsmagin mot hundar riktad mot vargar, i ty att de river husdjuren. Detta ligger inom *Aristaios* sfär, i så måtto som att han var en hjordarnas och herdarnas gud. Här skall dock i första hand behandlas det, att man sökte avvärja missväxt och rost på säden.

I följande **uppteckning** ser man sambandet mellan 'det röda' och torkan:

- Var 'röda söndag' torr, blev det ett svårt tork-år, solen dansade (V Röda söndag, = söndagarna efter påsk, 9).

- Bönsöndagen sades; gick solen upp röd och sådden ej var färdig, blev det torka och missväxt (V bön-söndag 25).

- Man skulle (Valborg) elda och skjuta för att skrämja varg (V Valborg 9).

- Man eldade för god skörd. Det offrades halmkärvar (V Valborg 21).

⁹⁶ Ro. VI:977.

- Det var eldar, - man ropade 'Pilgrinus' (V Valborg 22).
 - 1 maj skulle man blåsa i horn för att driva bort rävar. Man släppte ut kreaturen denna dag (V maj 45).
- Eftersom rävar knappast kunde hota de större djur som släpptes på bete, måste man taga upp en dylik uppteckning. R ä v e n ansågs snarare hota s k ö r d e n genom att den med s i n r ö d a f ä r g troddes skapa sjukdom, rost, på säden.
- 1 maj skulle man ropa 'Peregrinus'. Det var eldning den dagen (V maj 84).
 - 1 maj skulle man leta rävungar (V maj 132).
 - Kristi Himmelsfärd skulle man se till årsväxten och bedja för den (V KH 14).
 - Den dagen skulle man 'elda räv-vak' (V KH 41).
 - 'Röka rävungar' (V KH 43, 72).
 - 'Fånga rävungar' (V KH 82).
 - 'Skrämma räv och varg' (V KH 85).
 - Kristi Himmelsfärd. De mer religiösa var ute och skulle se till den späda årsväxten och be Gud bevara den för allt ont (Ejd. 1944:116).
- Man skrek den 16 maj; 'Peregrinus, b i n d d i n a h u n d a r ! ' - Vem är då *Pergrinus*, som har hundar?
- I **Tyskland** finns en h ä x a , *Perchta* som har ett k o p p e l h u n d a r . *Perchta* var ledare för den 'Vilda jakten', vari ingick ett koppel hundar⁹⁷. Hon var som en g a m m a l f r u ⁹⁸ och kunde ibland ha g å s f o t , ⁹⁹ vara helt a v j ä r n eller ha järnhandskar, bröstvårta av järn eller järnnäsa. *Perchta* bor i b e r g , stenar och träd. Det heter:
- Leka Peregrinus, ej gå inåt några berg, farligt för bergtrollen.
 - De skrek 'Peregrinus skall binda, binda alla sina bandhundar' (S 120:6).
 - 1 maj skulle man skrämman bort vargarna, åkallande Peregrinus (V maj 93).
- Å k a l l a n d e t jämförs med den av **Ovidius** meddelade seden att vid denna tid v ä n d a s i g t i l l h ä x a n *Robigo* för att

⁹⁷ Handw. VI:1479.

⁹⁸ Handw. VI:1481-82.

⁹⁹ Man jämför Sibyllalegenden ovan, där Sibyllan under 'korsmässa' jämfördes med Kekrops som hade orm-fötter.

avvärja *Hundstjärnans* fördärliga inverkan. I **stjärnbilden** som nämns i *Vattumannen* är det *Aristaios* som förrättar offret.

Från Danmark omtalas:

- I Danmark eldades bloss på räv-backar för att köra bort häxor (Ejd. 1944:56).

- Man sköt och skrek vid Valborgseldar. Det påstås att det varit för att jaga bort vilda djur eller ämnat att förjaga häxor och trolltyg (Ejd. 1944: 69) - Valborgselden hade uppkommit som ett minne av ett helgon som brändes på bål, hon hette...Andra säger, att det var en häxa, som hette Valbåra som brändes på bålet (Ejd. 1944:69).

I **nordisk mytologi** motsvaras den j ä r n b e s l a g n a häxan med h u n d s p a n n av häxan *Järnsaxa*. Hon kallas 'den Gamla' och bor i *järnskog*, där hon fostrar *Fenres-ulvens* ättlingar, d.v.s. vargarna.¹⁰⁰ En av dessa skall sluka månen på ragnarök, i skepnad av ett troll.

Likheten är inte endast i **namnet** *Peregrinus*, som liknar *Perchta* utan också i följande:

- Peregrinus var vargarnas härskare (V Peregrinus 25).

Fenres-ulven som ett t r o l l jämförs med en uppteckning som denna:

- Nu eldade man vid korsvägen för att skrämman bort trollen (V Peregrinus, 16 maj, 4).

K o r s v ä g e n har sitt intresse, ty i **Ovidius** Fasti är folksamlingen som den 25 april offerar en hund i elden, församlad 'mitt på vägen'.¹⁰¹

Flera **uppteckningar** talar om t r o l l som här:

- På Peregrinus kväll skulle man föra oväsen för att skrämman bort trollen (S 131:10).

- Med Valborgs eldar drivs trollen bort (S 118:49).

- Skjutning på Valborg för att hålla trollen på avstånd (S 130:8).

Häxan *Järnsaxa* i **Eddan** kallas också 'den åldna, den gamla'. Detta skiner igenom i följande uppteckning där *Peregrinus* (=Perchta) istället kallas '*Gambrini*' med anspelning på, och som en **ordlek** på 'den gamla'.

- Gambrini, Gambrini, tag dina hundar! etc. sjunges då man fördriver odjuren på Valborg (S 131:8).

¹⁰⁰ Vøluspá 40.

¹⁰¹ Ovid. Fasti, Loeb 1967:256.

Gammal hade i fornsvenskan i vissa former inskott av -b-, *gambloom*, *gamblo*, *gamblir*¹⁰².

Till komplexet kring häxan *Järnsaxa*, som med sina hundar förstörde säden, vilket framgår av jämförelserna, hör också, att man trodde vissa nätter, *järnnätter*, vara skadliga för säden.¹⁰³

Den romerska *Robigaliafesten* har också givit nerslag i 'gångdagarna' i slutet av april, då man gick runt markerna och välsignade grödan. Samma på Urbanus den 25 maj:

- Urbanus skulle man vara ute på gårdet och be allt det onda fly bort därifrån (S 82:2).

Folksamlingen utanför Rom, den 25 april, var klädd i *vita kläder*.¹⁰⁴

Från Sverige kan flera **uppteckningar** anföras om detta:¹⁰⁵

- Man var ljusklädd (V Valborg 51).
- Krist Him. var första vit-ärm-dagen (V KH 27).
- KH voro flickorna ljusklädda (V KH 28).
- de klädde sig i vitt (V KH 30).
- Man hade vitrandiga byxor (V KH 32).

Nära förbunden med *Robigaliafesten* var i *Rom Ambarvalia*. Man *ledde härvid*, den 1 maj, *djuren runt staden*, innan de offrades.

Detta bör jämföras med att byamännen vid *Valborg* gick runt ägorna. Man hade gårdsgårdssyn, hägnadssyn. Vid betessläppningen hängde man på djuren kransar av löv och blommor, som om det vore fråga om ett offer. (V Valborg 27).

Det heter från **Västsvrige**:

- Skolbarnen gick procession runt staden (V Valborg 58).
- Man gick runt nyodlingarna med eld för att inte trollen skulle komma och förgöra jorden (Ejd. 1944:130).

Liksom att man i *Rom* vid *Ambarvalia*-festen gick runt ett större eller mindre område, så for man i Sverige, i maj, vida omkring, såsom några **uppteckningar** visa.

- Vexiller är fanor med kors, som under kors-veckan och gångdagarna burits från den ena kyrkan till den andra samt kring åkrar och ängar att avvända missväxt och dyrtid (S 27:2).

¹⁰² Söderwall, ordbok s. 383.

¹⁰³ Ejd. Sv. folklivslex 1975:74.

¹⁰⁴ Ovid. Fasti IV:905-

¹⁰⁵ Vilken stjärnbild som anknyter till 'vita kläder' är inte klar.

- Flickor går till främmande kyrka i ljusa kläder; de kallas 'Kristfärs-jäntor' (V KH 52).

Starkt påminnande om *Ambarvaliafesten* då offerdjuren leddes runt ägorna eller staden är följande uppteckning:

- Kristi Himmelfärdsdag leddes oxarna kring ladugården (V KH 39).

Vattumannens Kruka

Stjärnbilden *Vattumannens Urna, Skål*, grek. *kalpä*, återfinnes troligen i en del **uppteckningar**, särskilt där källdrickningen skulle ske ur ett särskilt kärl.

- 1 maj drack man 'lure' som kokades i en stor kopparkittel med konjak och brännvin (V maj 38).

- 1 maj drack man kallskål (V maj 47).

- En hink full med vatten som står ute natten till Kristi him. ger besked om sommarens väderlek (V KH:111).

Från Norge sägs:

- Den 14 april hade man regler för att tvätta och skölja kar och kärnor (NFL II, Tiden nr. 293).

- 3:e och 15:e natt efter sommar-mål äro märkesdagar. Då skall man om aftonen sätta ut en spann eller ett kar med vatten, vari sätts en kvast. Fryser det så, att man kan lyfta spannen i kvasten, så blir det ett frost-år (NFL II, tiden nr. 304).

Från Sverige, åter, tar vi följande:

- Trefaldighetsvatten från skogskälla eller bäck, liggande norrut, och rinnande mot norr, tas med skopa tre gånger med strömmen i lag-gill bäck (S 123:15).

- Man fyllde trefaldighetsvatten i krukor för att säljas och drickas trefaldighetsmorgon (S 123:19).

- På trefaldighets kväll gå de som kan till källan, medförande ett kärl att dricka ur (S 123:36).

- Man dricker trenne skopor vatten (S 123:38).

- En skogvaktare gör näverskopor att dricka ur (S 123:59).

Vattumannen som Ganymedes

Då ynglingen, *Ganymedes*, (ibland tolkad som ungdomens gud *Hebe*), togs upp i *Olympen* att tjäna *Zeus* som dennes munskänk, blev han därigenom en stjärnbild som avbildar ett *barn* och en *tjänare*. Man kan se ett återsken av detta på flera sätt, dels så, att *Valborg* var en ungdomens helg och 1 maj en tjänarnas, och senare arbetarnas helg.

Zeus i himlen *dricker inte vatten* utan *ambrosia*, himmelsk nektar. Detta har föranlett en ordlek i helgon-förteckningen i ty, att den 4 april heter 'Ambrosius'.

Några **uppteckningar** må belysa det sagda:

- 1 maj bjöds det bättre mat åt tjänstefolket (V maj 19).
- 1 maj vart det undfägnad för folk och kreatur (V maj 31).
- Valborgsmässan är för ungdomen i Floda, Dalarna en synnerlig förlustelse (Ejd. 1944:70).
- KH var ungdomens helg (V KH 31).
- KH skulle barnen följa med till kyrkan (V KH 59).
- KH, ungdomen samlades för att leka (V KH 86).
- Pingstdagen, det var ungdomens dag (V pingst 65).
- KH; utslag på barn botades med sjövattnen (V KH 23).
- KH skulle sjuka barn badas (V KH 25).

Vattumannen som Poseidon

Poseidon skiljer sig från de andra gestalterna som man sett i *Vattumannens* stjärnbild. Han är en kraftig gud, utan fiskstjärt och avbildas med *stort yvigt svart hår*. Man bör därför sätta talesättet, att 'maj-regn är bra för hårväxten'¹⁰⁶ i samband med denna gud.

Vattumannen som Deukalion

Deukalion avbildas ofta *vadande i vatten*. Han hade efter syndafloden återuppväckt människosläktet och han är den drivande kraften i återuppståndelsen. Själv hade han och

¹⁰⁶ V maj 1.

Pyrrha hållit sig undan floden genom att vistas på ett högt berg. En del uppteckningar visar, att man skulle bada i maj och att detta hade särskilt hälsosam verkan liksom, att man ofta firade sina fester på höga berg. Allt detta bör sättas samman, utan att vara någon slags bindande bevis - med *Deukalion*. Några **uppteckningar** förtjänar att framhållas:

- ett bad i Hällesjö 1 maj botar de sjuka (V maj 136).
- Man skulle bada i öppen sjö KH; det var skydd mot smittsamma sjukdomar (V KH 22).
- Utslag på barn botades med sjövattnet (V KH 23).
- KH skulle sjuka barn badas (V KH 25).
- På Sofia, 15 maj, hade havsvattnet läkande kraft (V Sofia 6).
- Kristi Himmelfärdsdag gick man upp på ett högt berg (V KH 87).
- Man eldade på majberget (V maj 24).
- 1 maj eldades på höga berg (V maj 94).
- Den 16 maj tändes eldar på vissa berg (V Peregrinus 2).
- Peregrinus - folket tog upp kreaturen på ett berg och bullrade där (V Peregrinus 18 och S 67:4).
- Majeldar på de högsta bergen (S 118:3).

Osäkerheten i dessa jämförelser ökar av, att även på skeldar kunde tändas på berg. I det sistnämnda fallet jämförde man att häxan *Gullveig* brändes i *Hars* hall, *Valhall*, vilket liksom *Olympen* och *Blåkulla* tänktes som ett berg..

Eldarna i maj, däremot, är för att *Aristaios* genom ett offer sökte avvärja hundagarnas brännande hetta. Detta ägde rum, i Danmark på 'räv-backar' och i Sverige kanske som i denna **uppteckning**:

- På Peregrinus går man upp på ett högt berg och ropar att Peregrinus skall taga rätt på sina hundar (S 131:4).

I jämförelsen med *Deukalion* som *Vattenmannen* är det fr. a. att han och hans hustru var de enda som överlevde syndafloden, genom att de befann sig på ett berg.

Vattumannen som Triton. Tuta i lur på berg.

I de fall, då man tutar i lur på ett berg, kommer Deukalion-sagan tydligare fram. *Deukalion* kom vid översvämningen till berget

Parnassos i en b å t . Han räddades på så sätt och vattnet sjönk, på *Zeus* befallning undan. Huvudmotivet i denna del av sagan bildar *Triton* som *trumpetar i sin snäcka*.¹⁰⁷

- De har ock för sed haft, Valborgsmässnatten låta i horn, tuta i lur och göra eldar på en ås i Södra skog, vilken kallas Håberget (Ejd. 1944:60)

- Ungdomen for ut till holmarna i båt och drack kaffe (V KH 89).

Pegasus

Hästen *Pegasus* ses på himlen, strax ovan *Vattumannen*. Den är halv, satt upp- och ned, bevingad och dess hovar ända vid *Svanen*. Här är berget *Helikon*, där hästen slog upp en källa med hovarna, 'Hästkällan' kallad.¹⁰⁸ Fåraherdar var till, som bar vittnesmål om att vattnet forsade fram.

Det heter i **uppteckningarna**:

- Trefaldighetsnatt dricker man hälsan vid Hästhagskällan (S 123:76).

Berget *Helikon* har som tillhåll för *muserna* blivit sammanblandat med *Olympen* och *Parnassos*, vilka båda var b e r g m e d k ä l l o r .

Aratos skriver om *Pegasos*:

I *Vingehästsens* navel¹⁰⁹ framlyser välfrejdad ledstjärna som bland *Andromedas* stjärnor motsvarar guldkronan på huvudet. Och är trenne åtskilda, storvulna bjärt skinande lysen; de, lika långt från varandra är satta på sidan och axlar, tecknande fyrkantig¹¹⁰ stjärnbild och utstakad uppå *Vinge-hästen*¹¹¹. Ej är hans huvud bjärt utmärkt eller man, fastän långan, men allra yttersta stjärnan uti hans lågande *näsborre*, mån utan tvekan väl tävla med de fyra nämnda här ovan, ty de bekläder *Vinghasten* medelst en fram lysande fågring.

¹⁰⁷ Ovid. Met. I:316 -

¹⁰⁸ Hippokrene.

¹⁰⁹ Χ 17° .

¹¹⁰ Fyrkantig.

¹¹¹ Pegasus.

Ej ens är hästen fyrfotad, än skiftad i tu vid sin *navel*.
 Endast halvkroppsligt framgår det allheliga häst¹¹² i solens sal¹¹³
 Och var det han som nedtog från hög luft omsvept Helikon¹¹⁴ det
 flödande blanka källvatten, fram vällande ur *Hippokrene*.
 Ty inte än uppå Helikons berg drypande fanns källor;
 dock Vinge-hästen slog upp den och genast fram forsade vatten.
 Vart vitt och brett det utgjutet vid stamp av framhovar¹¹⁵ mot klippan
 och fåraherdar först nämnde den ström *Hippokrene*, ”hästkällan”
 Vatten fram väller ur ren berghäll än aldrig må du finna
 den långt avlägsnad från Thespias¹¹⁶ män - men självaste
*Vinghästen*¹¹⁷
 virvlar omkring i Zeus himmel, närvarande inför din ögon.

H ä s t e n på stjärnhimlen har givit nerlag i **runstaven** och **folktrö**. Den 23 april är i **runstaven** satt *en häst* och det heter att på *Georgs-dagen* ‘släpps hästarna på bete, eller att de den dagen skall släppas till stona’. Detta är **allmänt** och känt i Finland, Ryssland m. fl. länder.

Ofta har **runstavar** denna dag, den 23 april en *man till häst*, eller rättare sagt en *riddare i full rustning*, - *dräpande en drake med lans*. Detta hänsyftar då på *Georg*, i Sverige kallad *S:t Göran*, som befriade en prinsessa på stranden, genom att *rida ut i vattnet* och dräpa en drake, som hotade den utlämnade och just var i färd med att kliva upp på stranden.

Förutom **runstavsbilderna** som avbildar *S:t Göran till häst*, så har man i **folktron** i anslutning till detta, *bada hästarna*:

- Kristi Himmelfärdsdag skulle man bada, svänga hästarna (V KH 21).

På *stjärnhimlen* är det inte *S:t Göran* utan *Bellerophon* som på *Pegasus* rygg *dräper ett odjur*, *Chimaira*. Detta vilddjur

¹¹² *Ross*, ‘häst’, jfr. *rossläder* och *russ*.

¹¹³ *Solsalen*, poet. ‘himlen’.

¹¹⁴ Sånggudinnorna, muserna hade sitt säte på berget *Helikon*.

¹¹⁵ Hästens framhovar har en rectacension (=position) ungefär som mulen, ♁ 5°.

¹¹⁶ Helikon ligger i närheten av byn Thespiai i Boitien (Mindre Asien).

¹¹⁷ De berömdaste berättelserna om Pegasus är knutna till Bellerophon. Denne halvgud dödade på Pegasus det månghövdade odjuret Chimaira (jfr. chimär!) och sökte senare rida ända upp till Olympen, men hindrades av Zeus. Guden förargade sig över Bellerophons förmätenhet och sände en broms som stack hästen Pegasus, vilken vild av smärta kastade av hjälten, som föll ned på jorden och, i följd av denna händelse, blev halt.

var ett Lejon med gåsfötter, draksvans och förutom Lejonhuvud också försett med ett get-huvud. Dess namn *Chimaira* ansluter till ett ord för 'get', som i sin tur är bildat på ett ord för 'vinter'.

I de **indoeuropeiska språken** är det vanligt att husdjur är benämnda efter årstiden. Lamm och killingar kallas i överförd bemärkelse 'år-ling', 'sommar-lamm' o. likn.

Runstaven har den 25 april ett *Lejon* 'Marcus med Lejonet'. Man bör då jämföra **runstavsbilden** på Georgs-dagen med *Bellerophon* som dräper odjuret, draken *Chimaira*, men också dra in *Lejonet* på Marcusdagen i detta komplex, ty *Chimaira* var främst ett *Lejon*.

Chimaira som 'geten' av ett ord som egentligen betyder 'vinter'¹¹⁸ finns i en **folk-sed** som kallas 'Sommarens kamp med Vintern'. En s.k. majgreve till häst klädd i löv och kransar, nedkämpar en s.k. Vintergreve, klädd i skinn och man firar sedan en fest till Sommarens ära (Eskeröd 1970:59).

Hästen, Pegasus, skapar i astrologin *stalledrängar och hästtämjare* och detta leder över till en annan stjärnbild i anslutning till *Vattumannen*:

Hästtämjaren

Man kan förmoda att *Hästtämjaren* *Hippokrator* är ett annat namn på *Poseidon* (=Vattumannen), ty denna havsgud kallades *Hippios* och hans största fest *Hippokrateia*¹¹⁹.

Stjärnbilden 'Hästtämjaren, Hippokrator och en ulv som biter honom i handen' kan inte skiljas från alla de folkuppteckningar som vittna om att; 'Peregrinus skulle binda sina hundar' och stjärnbilden 'Aristaios, som försöker avvärja hunddagarnas skada'.

Några uppteckningar bör jämföras med stjärnbilden *hästtämjaren*:

- 1 maj fick hästarna mycket havre (V maj 19).
- 1 maj gavs hö åt hästarna (V maj 48).

¹¹⁸ Χείμα, se Frisk, etym. Χίμαιρά, Chimaira.

¹¹⁹ Ro. III, 2:2824 -

Stjärnbilden **Föda** återspeglar sig i uppteckningarna då man utfodrade hästar:

- 1 maj uppäts jul-korset, jul-bron och en bit av jul-osten tillsammans med öl och dricka, blandat med honung och brännvin. Detta var den 'store frukosten', då man drack märg i benen. Även djuren skulle ha med av detta (V maj 56, 75).

- 1 maj, alla djuren på gården skall ha av vår-levar, bröd (V maj 95).

- Den 1 maj fick hästarna bröd som varit med i jul-högen (V maj 143).

- Korsmässa 3 maj, man kör kors med häst och plog i markerna (V Kors 37).

Annars är Korsmässan den 3 maj ansedd som betes-släppningsdag, vilket torde bero på en **folketyologi**; kors-mässa = kornas mässa.

Hästen Pegasus skapar i astrologin *Stalledrängar, hästtämjare, vagnstyrare och veterinärer*.

Svanen

Svanen var enligt legenden *Zeus* som förvandlad till svan närmade sig nymfen *Leda* eller ibland *Nemesis*.

Leda födde ett barn ur ett ägg. *Svanen* skapar i **astrologin** 'folk som talar med söt röst, poeter och sångare', enligt **Manilius** 'fågelfångare'. *Svanen* var en musisk fågel, till *Apollons* ära flygande nära *Lyran*.

Man erinrar sig också det svenska ordet *sångsvan*. I **folktron** finner man otaliga uppteckningar om, att man den 1 maj 'sjöng för ägg', eller att man for ut i naturen och letade ägg. Några exempel må visa detta:

- Valborg, det var ägg-visa; ungdomen gick omkring och sjöng för ägg (V Valborg 7).

- Valborgsmäss-natt; ungdomen tiggde ägg (V Valborg 28).

- Bygdens drängar gick omkring och sjöng majvisan och tiggde ägg och pengar till kalas (V maj 7, 50, 153).

- 1 maj skulle man leta ank-ägg och äta (V maj 109).

I den mån man plundrade fågelbon för att röva ägg och kläcka dem själv, stämmer uttydningen, att *Svanen* skapar 'fågelfångare, dem som uppföder fåglar'.

- KH skulle man plundra ejder-bon på ägg (V KH 117).

- KH for ungdomen ut till öarna och letade efter fågelägg och roade sig (V KH 118).

- KH, man skulle ej äta vildfågelägg efter denna dag - man samlade sjöfågelägg (V KH 120).

- KH, skulle man röva fågelbon (V KH 121).

Man bör misstänka att *Örnens stjärnbild* snarare än *Svanen* finns med i en **uppteckning** som denna:¹²⁰

- Valborg skulle man tiggande och fastande resa en kvast på en lång stång för att skydda hönsen mot höken (V Valborg 39).

Till sagan om *Svanen och Leda* hör, att ä g g e t blev funnet av någon, *Leda* - och övergavs till *Nemesis*. Ägget låg gömt men hittades. I andra fall är det *Hermes* som kastar ägget i famnen på *Nemesis*. Ä g g e t innehåller *Helena*.

Om detta erinrar de tidigare behandlade **folkseder**, då man s ö k e r e f t e r p å s k ä g g , ty *Svanens* stjärnbild täcker hela detta fält på stjärnhimlen. Man beaktar en uppteckning som denna:

- Fattiga tiggde ägg till 'rull-kamper'.

I den meningen att rull-kamper tillgick så, att man k r o c k a d e ä g g , påminner seden om huru *Hermes* kastade ett ägg i *Ledas* famn.

Skeppet Argo

Stjärnbilden uppgår i Vattumannen och kallas *Argos mast i full blom*¹²¹.

Detta återspeglar sig i m a j s t å n g e n som liknade en mast och pryddes med blommor och kransar.

- I maj restes majstången (V Valborg 13).

- Det var lekar vid majstången (V maj 74).

- 'Majträet' restes, det var dans (V pingst 7).

¹²⁰ Örnens uppgår enligt Manilius (V:486 f.) i *Vattumannen* 12°.

¹²¹ Boll 51. ὁ ἰστὸς τῆς Ἀργούης ωραιότητα πράγματος καὶ βίου.

- Majstång restes vid pingst (V pingst 16).
- Man hade maj-träd (V pingst 39).

Fiskarna

Fiskarnas stjärnbild sätts till de 30 grader som denna stjärnbild upptar i zodiaken. Den icke mindre viktiga *södra Fisken* har enligt **Ptolemaios** fått en sträckning, rektacension ♉ 5° - ♋ 7° (26 mars - 27 april).

Fiskarna börjar den 20 maj och i **runstaven** finner man mot den 18 maj 'Erik' *en bred fisk* 'braxen-leken'. Senare, mot den 8 juni ett *metaspö, en krok* 'fisken nappar bra'.

I **folktron** har Kristi Himmelfärdsdag fått namnet 'metardagen'. Dagen infaller som tidigast den 2 maj och kan således inträffa vilken dag som helst under den kommande månaden.

Kristi Himmelsfärd som 'metar-dag' finner man i uppteckningarna:

- Fisken börjar nappa.
- Förtrollad metkrok o. likn.

Liksom i **runstaven** är Eriks-dagen den 18 maj och dagarna före, Sofia 15 maj, Peregrinus 16 maj, Rebecca 17 maj; också **märkesdagar** för fisket:

- Bläste det Sofia, blev det ett gott fiskeår - fisken skall sopas in mot land.
- Peregrinus offrade man silver i ån för att få fiskelycka (V 31)
- Rebecca- då blåser fisken in (V 1).
- Erik, fisken nappar, första metardagen, första dagen det nappar (V Erik 10).
- Fisket börjar Eriks-dagen (V Erik 12).
- Man skulle fiska hela dagen (V Erik 14).

Stjärnbilden **Fiskarnas band** förbinder de båda Fiskarna, vari den största stjärnan är *nodus* 'knoten'.

Den 8 juni är i **runstaven** ett *band, en metrev med krok*. Att just denna dag och inte någon annan junidag dragit till sig *m e t r e v e n* beror på en ordlek mellan helgonnamnet *Medardus* och det inhemska ordet *meta*, danska *mede*.

Stjärnan 'Knuten' har en *längd* mellan *Fiskarna och Väduren*, 2°. *Väduren* har gett nerslag i **runstaven** om midsommar den 24 juni; *lammet* och *fanan*. Men man bör då betänka att som mars solståndet under medeltiden låg den 12 juni, så att alla dagar mellan den 12 och 24 juni kan ha vissa gemensamheter, på samma sätt som att Lucia den 13 december hade några gemensamma seder med jul.

Detta sagt som förklaring till att *Knuten* i *Fiskarnas Band*, som borde motsvara midsommar, i **runstaven** står mot den 8 juni.

Bandet mellan himlens fiskar är dock ganska långt och under antiken kallades hela Fiskarnas stjärnbild för 'Bandet'.

Man jämför **helgonnamnet** *Knut*, som en **ordlek** på stjärnbilden 'Knuten'. *Knuts* namnsdag är den 10 juli (Kanuti regis) och den 25 juni (Kanuti ducis, translatio).

Den 8 juni har dessutom i runstaven *en vindruva*, vilket bör tolkas så att detta är *Hesperidernas* äpplen, ty *Hesperien* var en paradisträdgård i väster. Dit kom *Herakles* för att hämta Hesperidernas äpplen m.m.

Linet

Stjärnbilden *Linet* uppgår i *Fiskarna*. Det heter också '*Fisknätet av Lin*'. Det är möjligt att linet då skall jämföras med *metreven* i runstaven mot den 8 juni.

Annars är föreställningar om *lin* i **folktron** knutna till ungefär samma dagar som *fisket* d.v.s. Eriks-dagen den 18 maj och dagarna strax före.

- Sofia sås linet.
- Peregrinus sås linet.
- Rebecka - linet sås.
- Rebecka och Erik var hörfrösdagar. (*Hör* dial. 'lin').
- Erik, linet sås.
- Lin-Erik.
- Lin-Erik är en stor och lång karl.
- Man sådde lin Erik och Petronella (31 maj).
- Linet sås om korsmäss.

25-26 maj kallades hörfördagar. Linet såddes i lin-veckan i slutet av maj.

Stjärnbilden *to linon*, το λίνον nämns till hela *Fiskarnas stjärnbild*, så någon särskild dag går inte att få fram ur stjärnbildsförteckningen.¹²² Den andra **Teukrotexten**¹²³ tillägger som uttolkning till stjärnbilden *Linnet* - 'göromål med fiske och vävnad'.¹²⁴

¹²² Boll 21, 30.

¹²³ Boll 51.

¹²⁴ ἄλιεις ἢ και συμπλοκήν πράγματος.